

ERJ

169 931

GÜNÜMÜZDE AİLE

(FAMILY IN THE WORLD AND IN TURKEY)

Uluslararası Aile Sempozyumu
International Smposium on Family

02-04 Aralık/ December 2005
Eresin Topkapı Hotel/İstanbul

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	169931
Tas. No:	301.42 GÜN. A

İstanbul 2007

ENSAR NEŞRİYAT
Ticaret Anonim Şirketi

ISBN : 978-9944-152-84-6

İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 49
Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 11

Kitabın Adı
Günümüzde Aile

Editör
Prof. Dr. Ömer ÇAHA

Yayın Öncesi Hazırlık
Dr. İsmail KURT
Seyit Ali TÜZ

Son Okuma
Sadık ÇELENK

Kapak Düzeni
Erhan AKÇAOĞLU

Baskı
Step Ajans
0212 446 88 46

1. Basım
Nisan 2007

İsteme Adresi

Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
Süleymaniye Cad. No: 13 Süleymaniye / İstanbul
Tel : (0212) 513 43 41 Faks : (0212) 522 46 02
www.ensarneşriyat.com.tr

XI

BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK İNTERNET'İN AİLE İÇİ İLİŞKİLERE ETKİLERİ: TÜRKİYE'DE DEVLETİN ve AİLELERİN KONUYA BAKIŞI

Doç. Dr. Türksel Kaya BENSĞİR

TODAİE Öğretim Üyesi

Ramazan ALTINOK

DPT, Bilgi Toplumu Dairesi, e-devlet uzmanı

I really want to move to Antarctica—I'd want my cat and İnternet access and I'd be happy." 16-year-old HomeNet participant, 2003.¹

1. Giriş

İnternet son on yılda günlük hayatımızı etkileyen en önemli icatlarından birisi olup yalnızca; teknoloji, bilim, ticaret, devletin yapılanması ve hizmet sunum şeklini değil, aynı zamanda sosyal alanı ve dolayısıyla bu alanın önemli bir parçası olan aile kurumunu ve ilişkilerini de derinden etkilemektedir. Sosyal alandaki dönüşümün ajanı 1990 öncesi televizyon iken, bugün TV'nin yerini İnternet'in aldığını gözlemlemekteyiz. Nitekim, ülkemizde Aile Araştırma Kurumu tarafından 1995 yılında ülke çapında yapılan "Aile ve

¹ http://www.futureofchildren.org/information2826/information_show.htm?doc_id=69826
20.11.2005

Televizyon" araştırmasında evlerdeki televizyon penetrasyon oranı %90 olarak tespit edilmiş, bazı evlerde iki televizyon olduğu vurgulanarak son on yılda Türkiye'de aile ilişkilerini etkileyen iki önemli faktörden birisi olarak televizyonların evlere girmiş olması tespit edilmiştir. Bu çalışmada televizyonun artık bir aile bireyi olarak algılandığı ve ülkemizde artık evlerin "elektronik hane" haline geldiği sonucuna ulaşılmıştır.²

Bugün ise televizyonun evlerimize ilk defa girmesiyle yaşanan süreci andırır bir süreç yaşanmaktadır. Ancak, İnternet'in televizyon gibi "tek yönlü bir iletişim" yerine "iki yönlü etkileşimli bir ortam" sunması ve üstelik bu etkileşimin zaman ve mekân kısıtlılığının ortadan kalktığı bir zeminde gerçekleşmesi sosyal ilişkilerdeki dönüşümü televizyonla kıyaslanamayacak ölçüde hızlandırmaktadır.

Ülkemizde halkın bilgisayar sahipliği ve İnternete bağlanma oranı giderek artış göstermektedir. DİE'nin 2005 yılında gerçekleştirdiği hane halkı bilişim anketine göre ülkemizde bilgisayar sahipliği oranı %17, İnternete bağlanma oranı %13,5 olarak belirlenmiştir.³ Bu rakamlara sayısı 12.000'i bulan İnternet kafelerden ve işyerlerinden yapılan bağlantıları da eklersek⁴ insanların giderek çevrimiçi bireylere dönüştüğünü görmekteyiz.

İnternet üzerinde çok farklı alanlarda içeriğin her geçen gün geometrik bir hızla artış göstermesine paralel olarak, aile bireylerinin de bilgisayar başında geçirdiği süreler artmaktadır. Oyun ve eğlence içeriğinin yoğunluk kazandığı siber dünya, özellikle çocuklar için bir cazibe ortamı haline gelmiştir. Okul çağı çocukları İnterneti bir taraftan araştırma ve ödev aracı olarak kullanırken, ağırlıklı olarak da oyun aracı olarak kullanılmaktadır.

² Batmaz Veysel, Aksoy Asu T.C Başbakanlık, Aile Araştırma Kurumu, Türkiye'de Televizyon ve Aile, 1995, Ankara

³ www.die.gov.tr "Hane Bilişim Anketi" <16.11.2005>

⁴ İçişleri Bakanlığı, Strateji Araştırma Merkezi, "Çocuklarımızı İnternette Bulunan Tehlikelerden Koruyalım," Raporu. s.48, Ankara, 2005 İçinde (⁴ Emniyet Genel Müdürlüğü, Asayiş Daire Başkanlığı Verileri, Mart.2005)

Bu gelişmelere paralel olarak, ülkemizde evlerden İnternet'e bağlanma oranının toplam internete bağlanma oranı içindeki payı da giderek artış göstermektedir. 2005 yılı itibarıyla bu oran %30'a yaklaşmıştır. Bu gelişim⁵ sürecine bakarak, ülkemizde TV ile şekillenen "elektronik hanelerin" İnternet ile şimdi de "online hane"lere dönüşmekte olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bu gelişmeler karşısında şu sorular gündeme gelmektedir:

Toplumun temel çekirdeği konumunda bulunan ve başta anayasalar olmak üzere diğer yasal metinlerle koruma altında bulunan aile kurumu bu teknolojik kuşatmalardan ne yönde etkilenecektir?

Bu gelişmeler aile bireylerine saadet mi getirecektir yoksa var olan ilişkileri tehlikeye sokarak, aynı çatı altında yaşayan ancak birbirinden kopmuş bireyler mi ortaya çıkaracaktır? Çağdaş yaşantının getirdiği koşullar nedeniyle zaten aile bireylerine az zaman ayıran çalışan anne ve babaların bir de İnternete zaman ayırdıktan sonra, eşlerine ve çocuklarına ne kadar zaman ayırabilecektir?

Bu durum, eşler ve çocuklar arasındaki sevgi, saygı, yardımlaşma gibi aile değerleri ile aslında bir tür okul olan aile ortamını ve gelecek nesillerin fikri ve ahlâkî gelişimlerini nasıl etkileyecektir?

İnternet'in sunduğu imkânlardan faydalanmak ve risklerinden korunmak için İnternetle ilişkilerimizi dengeli bir zemine nasıl oturtabiliriz? Bir başka deyişle, İnterneti nasıl yönetebiliriz

Bu konuda devletin politikaları nelerdir? Aile ilgili görevler üstlenen kamu kurumlarının bu konuda çalışmaları, eylem planları mevcut mudur? Ayrıca e-dönüşüm Türkiye projesi, Ulusal Bilgi Toplumu Stratejisi gibi gele-

⁵ Dünyada ADSL abone artış hızı sıralamasında Türkiye açık farkla birinci günde 5.000, saatte 555 kişi ADSL ailesine katılıyor. <http://www.ubak.gov.tr/tr/alt/sector/iletisim.htm>, 2004 yılı sonunda 454.061 olan Türk Telekom ADSL abone sayısı Kasım 2005 itibarıyla ADSL abone sayısı 1 milyon 340 bin. Türk Telekom AŞ'nin (TT) hedefi yıl sonuna kadar bu sayıyı 1.5 milyona çıkarmak. <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=22837> <16.11.2005> TT, ADSL minimum bağlantı hızını ise abonelerinden herhangi bir ücret talep etmeden 256 KB'den 512 KB'ye çıkardı.

çeğe yönelik tahminler sunan kamu girişimlerinde İnternet-aile ilişkileri ile ilgili ne gibi öngörüler geliştirilmektedir?

Bu çalışma, ortaya atılan bütün bu sorulara cevap bulma iddiasında değildir, zaten psikoloji, sosyoloji, bilişim, hukuk, asayiş, kamu yönetimi gibi pek çok alanı ilgilendiren ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması gereken bu konu, geniş kapsamlı, uzun soluklu bir çalışmayı gerekli kılmaktadır.

Ne var ki, gerek ulusal kalkınma planlarında, gerek bilgi toplumu strateji dokümanlarında, gerekse konuyla görevli kamu kurumlarının kütüphanesi ve web sitesinde yaptığımız araştırmalarda yukarıda sıralanan sorunlarla ilgili herhangi bir yayına veya referansa rastlanamamıştır. Ayrıca ilgili uzmanlarla yaptığımız mülakatlarda ve İnternet taramalarımızda konunun ülkemizde henüz akademik dünyanın da yeterince ilgisini çekmediğini tespit etmemiz üzerine ileride yapılacak çalışmalar için bir giriş olmak ve sahadaki derin boşluğa dikkati çekmek amacıyla bu çalışmaya girilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, İnternet'in aile ilişkilerini etkileyen online riskler konusunun genel çerçevesini çizmek ve bu çerçeve içinde ülkemizde aile, devlet ve ilgili kurumların İnternet'in getirdiği online riskler konusunda farkındalık düzeyini ve online riskleri yönetme yaklaşımlarını ortaya koyarak interneti tüm aktörlerin katılımıyla sağlıklı yönetmede bir çözüm modeli sunmaktır.

Bu bağlamda çalışmada, önce bilgi ve iletişim teknolojilerinin aile ilişkilerinde yarattığı dönüşüm ele alınmış; ardından, online riskler ve bunların yönetiminde yer alan aktörler (başta aile olmak üzere devlet kurumları, okul, üniversite, sivil toplum kuruluşları) ve rolleri, kavramsal bir çerçeve içinde incelenmiştir. Çalışmada ayrıca internet ve aile ilişkilerinin yönetimi başlığı altında kurumsal yapılanma modeli ve tek tek aktörlerin alabilecekleri fiziksel önlemler önerilmiştir. Son olarak, "Ülkemizde Ebeveyn Gözüyle İnternet'in Aile İlişkilerine Etkileri" konusunda yapılan alan araştırması bulgularına yer verilmiş ve tartışılmıştır.

2. Bilgi, İletişim Teknolojileri ve Aile İlişkilerinde Dönüşüm

2.1 Bilgi ve İletişim Teknolojileri ve Sosyal Alanda Dönüşüm

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki İnternet web sitesi, mobil telefon, dijital televizyon gibi gelişmeler, günlük hayatımızı ve iş yaşantımızı değişime uğratarak yeni kapılar ve yollar açmaktadır. Bu gelişmelerden en sonuncusu olan İnternet artık evlere kadar girmiş ve aile ilişkilerinde hem olumlu hem de olumsuz yönde değişim ve dönüşüme yol açmaya başlamıştır.

Bütün veriler İnternet'in sadece teknolojik bir icat olmayıp aynı zamanda sosyal alanda da değişime neden olan ve sosyal yapının temelini sarsabilen bir olgu olarak karşımıza çıktığını göstermektedir.⁶ İnternet'in anonim özelliği,⁷ dikkate alındığında sosyal alanda yaptığı bazı önemli etkiler şu şekilde sıralanabilir: İletişim kurma, çalışma ve boş zamanlarını geçirme alışkanlıklarını değiştirmesi.⁸

Benzer düşünen bireylerin, zaman ve mekâna bağlı olmaksızın bir araya gelmesi, sanal topluluklar oluşturması,

Farklı kültürlerin mensubu insanların birbirlerini tanıma fırsatı bulması ve sanal ilişkilerden gerçek ilişkilere geçişlerin yaşanması

İnsanların her türlü düşüncüyü daha özgür ifade edebilir hale gelmesi,⁹

Sohbet ortamları (chat) yoluyla insanların "tanışması" ve sosyal ilişkilerin "siber uzaya" taşınması (Artık, siber ortamlarda tartışıp mahkemelik olan, buralarda suç işleyen ya da yeni bir insanla tanışıp evlenenlere sıkça

⁶ John Marshall, Internet Politick in an Information economy, http://journal.fibreculture.org/issue1/issue1_marshall.html

⁷ Strateji Başkanlığı Raporu, içinde BİLA, Cenk, Bireysel ve Kitle İletişim Aracı Olarak İnternet ve Toplumsal Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001, s. 9.

⁸ Wellman, B. (2001). Physical place and cyberspace: The rise of personalized networks. *International Urban and Regional Research*, 25(2), 227-252

⁹ Strateji Başkanlığı Raporu içinde BİLA, age, s. 183.

rastlanılmaktadır. Farklı mekânlarda oturan insanlarla hemen her gün saatlerce İnternet üzerinde sohbet ederken, kapı komşusunu tanımayan ve yakınlarını aramayı ihmal edenlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.)

• Sosyal izolasyona yol açması (Bazı düşünürler İnternet'in sosyal iletişim ve aile hayatına zarar verdiğini, gerçek hayattaki yüzyüze ilişkileri terkeden yüz­süz (kimliksiz) bireylerin nadiren toplumsallaştığı görüşünü ileri sürmektedir).

Manuel Castells bu olumsuz tablo karşısında farklı bir yaklaşım sergileyerek; yeni gelişmeler karşısında toplumun birbirinden kopuk bireyler haline dönüştüğünü kabul etmekte ancak, vatandaşın birey olarak gücünün arttığını ve beşerî sermayenin (entelektüel sermayenin) giderek kapitalizmin belirleyici unsuru olmaya başladığını savunur, buna bağlı olarak da "İnternet'in gerçekten bir özgürlük teknolojisi olduğunu savunarak bireyleri izole olmak yerine "ağ ilişkileri" içinde bulunan bireyler konumuna taşıdığını ileri sürer.¹⁰

İnternet'in sosyal sermayeye etkileri üzerine de ciddi çalışmalar yapılmıştır. Sosyal sermaye iki öge ile açıklanmaktadır:¹¹

Sosyal ilişkiler: Ziyaret, telefon çağrıları ve sosyal etkinliklerde bulunma.

Sivil katılım: kişilerin toplum içine ne kadar karıştığı, siyasî parti, dernek klüp vs. gibi girişimlere ne ölçüde girdiği.

İnternet'in sosyal sermayeyi etkilemesi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır: Bunlardan birisi; İnternet'in sosyal sermayeyi dönüştürdüğü, ucuz erişim sayesinde uzakta bulunan akrabalarla iletişim sağladığı ve aynı zevki paylaşanlar arasında iletişim sağladığı yönündedir.

¹⁰ Thomas J. Courchene, Manuel Castells and the New Economic Order: Policy Perspectives By <http://www.queensu.ca/sociology/networks/courchene.pdf> 20/11/2005

¹¹ How does the Internet Affect Social Capital, Anabel Quan-Haase and Barry Wellman, University of Toronto, Forthcoming in Marleen Huysman and Volker Wulf, (Eds.). IT and Social Capital. Draft, 4: Tuesday, November 12, 2002

Diğeri ise, İnternet'in sosyal sermayeyi erittiği insanları ailesinden ve çevresinden kopardığı görüşünü savunur.¹²

Bir diğer görüş ise İnternet'in insanların mevcut ilgi ve eylemlerini sadece desteklediği yani mevcut iletişim ortamına sadece elektronik bir boyut eklediği şeklindedir.¹³

Ülkeler bilgi toplumunun üyesi oldukça vatandaşlarının da sosyal sermaye olarak etkinlik alanı artacaktır.

Türkiye'de ailelerin ve bireylerin ne ölçüde bilgi toplumu üyesi olduğuna dair istatistikî veriler son iki yıldır DİE tarafından yapılan "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması" dan elde edilmektedir. 2005 Nisan-Haziran ayında gerçekleştirilen (10.151 hanede 27.013 kişi üzerinde yapılan) araştırma sonuçları şu tabloyu ortaya koymuştur:¹⁴

Hanelerin %8,66'sı İnternete erişim imkânına sahiptir. 16-74 yaş grubundaki hanehalkı bireylerinin bilgisayar ve İnternet kullanım oranları sırasıyla %17, 65 ve %13,93' tür. Bu oranlar sırasıyla kentsel yerleşim yerlerinde %23,16 ve %18,57 kırsal yerleşim yerlerinde ise %8,28 ve %6,05' tir.

En yaygın kullanılan İnternet bağlantı türü, %52,27 ile modem (normal telefon üzerinden bağlantı) ile %19,27 ile DSL (ADSL, SDSL vb.) dir.

İnternet erişim imkânı olan hanelerin %67,65'i İnternet erişimini kişisel bilgisayarlar üzerinden sağladığı görülmüştür.

İnterneti kadınların %33.60'sı, erkeklerin ise %24.96'sı evde kullanmaktadır.

12 Quan-Haase, A., Wellman, B., with, Witte, J., & Hampton, K. (2002). Capitalizing on the Internet: Social contact, civic engagement. Howard, P., Rainie, L., & Jones, S. (2002). Days and nights on the Internet: The impact of a diffusing technology. In B. Wellman & C. Haythornthwaite (Eds.), *The Internet and everyday life* (pp. 45-73). Oxford: Blackwell. gement, and sense of community. In B. Wellman & C. Haythornthwaite (Eds.),

13 Wellman, B. (2001). Physical place and cyberspace: The rise of personalized networks. *International Urban and Regional Research*, 25(2), 227-252

14 www.die.gov.tr

Diğer İnternet kullanım alanlarının ise işyeri (kadınlarda %40, erkeklerde %44.52) veya eğitim alınan yer, eş-dost ve İnternet kafe olduğu görülmektedir.

Genel olarak Türkiye’de insanlar en fazla işyerinde (%43), daha sonra İnternet kafelerden (%36) ve son olarak da evlerden (%27) İnternet’e bağlanmaktadır.

İnternet’in kullanım sıklığına baktığımızda, bağlantı halindeki kişilerin yarısı her gün İnternete bağlanırken, üçte biri en az haftada bir defa İnternete bağlanmaktadır.

DİE araştırması ülkemizde online hanelerin sayısının online iş yerlerinden daha az olduğunu göstermektedir. Ancak, bir önceki yıla göre online olan hanelerin oranının hızlı artış göstermesi yakın gelecekte siber dünya içinde kendini bulan ailelerin siber dünyanın riskleriyle de yoğun olarak yüzyüze geleceğine işaret etmektedir.

Söz konusu risklerin başlıcaları şu şekilde sayılmaktadır:

Pornografik içerik,
 Yasal olmayan örgütlerin propagandası,
 Kişisel bilgilerin/şifrelerin çalınma riski,
 Uyuşturucu vs gibi kötü alışkanlıkları yayması,
 Kötü niyetli sanal (chat) arkadaşlıktan doğacak riskler,
 Pop-up¹⁵, Spam mail ve istenmeyen mesajların içeriği,
 İnternette amaçsız uzun süre sörf yapma,
 İnternette uzun süre oyun oynama sonucu oluşan asosyal kişilik.

Ülkemizde İnternet’in sosyal alanda yaratacağı riskleri konusunda kamu görevlileri ve sivil toplum kuruluşları ve yetkililerinin görüş ve değerlendirmelerini anlamak amacıyla basına yansıyan bazı görüşler aşağıdaki gibidir:

¹⁵ Pop-up: Tıklama yapılmadığı halde kendiliğinden açılan web sayfası ve pencereler, Spam mail: Binlerce kişiye istem dışı ve toplu olarak gönderilen mailler.

İçişleri Bakanı: Sanal kumar yasadı:16 Meclis'te verilen bir soru önergesine cevap veren İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu, 'kumar oynatan İnternet sitelerinin yurt dışı kaynaklı olması ve buldukları ülkelerde kumar oynamak ve oynatmak fiilinin suç olmaması nedeniyle bu siteler ile ilgili yasal işlemin yapılamadığına değinerek sanal ortamda kumar oynanmasıyla ilgili çaresizliklerini de şöyle ifade etmiştir: "___İnternet üzerinden oynatılan kumar oyunlarının engellenmesiyle ilgili olarak, Millî Piyango İdaresi, Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve ilgili diğer birimlerin katılımı ile gerekli çalışmalar yaptık. İnternet üzerinden oynanan kumar ve bahis oyunları yasadışı kabul ediliyor ve bu tür oyunları oynayan ve oynatanlar tespit edildiğinde, haklarında gerekli yasal işlemler yapılıyor."

Aileyi Koruma Grubu (AKG): İnternet; serseri mayın tarlası gibi: İnternet'i "Serseri mayın tarlası"na benzeten AKG Başkanı Gülsüm Kurt: "Ailelerin fark etmediği şiddet, uyuşturucu ve cinsel sapıklıklar İnternet aracılığıyla teşvik ettiğini." açıklamıştır. 17

İstanbul Tabip Odası: İnternet'in Yarattığı Sağlık Sorunları:18 İstanbul Tabip Odasının yaptığı bir araştırmaya göre aşırı bilgisayar kullanımı ve çalışma alışkanlıkları sonucu bazı bedensel bozukluklar ve sorunlar gelişmektedir. Bu bozukluk ve sorunlardan belli başlıları şöyle sıralanmıştır:

El bileği sendromu (Fare kullanan elde rahatsızlık),
Boyun kaslarında tutulma,
Gözlerde yorulma,
Uyku saatlerinin azalması,
Aile ilişkilerinde aksama,
Verim azlığı ve başarısızlık.

İnsan Hakları Derneği: Çocuk Pornografisi ve İnternet, konusunda19 İnsan Hakları Derneği 2.2.2002 tarihinde yaptığı bir basın açıklamasında çocuk

16 <http://www.milligazete.com.tr/index.php?action=show&type=privfiles&topicid=98>
21.11.2005

17 http://dergi.tbd.org.tr/yazarlar/03062002/isil_kabakci.htm 21.11.2005

18 <http://www.istabip.org.tr/hf/hf199.asp>

19 <http://www.ihd.org.tr/basin/bas20020202.html>

pornografisiyle ilgili şu görüşleri dile getirmiştir: "konu, doğrudan çocukların hakları ve özgürlükleri ile ilgilidir. Çocuk pornografisinin İnternette ve diğer gelişen teknolojiler üzerinde erişilebilirliği artmıştır. O nedenle, Seçmeli Protokol ile ülkeler, çocuk pornografisini, üretim, dağıtım, yayma, ithal ya da ihracını, sunumunu, satışını veya zilyetliğini yasaklamayı ve cezalandırmayı garanti etmişlerdir. Devletin internetle ilgili hukuksal alt yapıyı ivedilikle oluşturması ve çocukların haklarını ve özgürlüklerini hukuksal güvence altına alması gerekir. İkincisi, internet servis sağlayıcılarının hukuksal ve etik ilkeler çerçevesinde, hakkın kötüye kullanımı anlamına gelebilecek yayınlar konusunda duyarlık göstermesi koşuldur.

2.2. İnternet ve Aile İlişkilerinde Değişim

Aile, toplumun en küçük birimi olarak ana, baba ve çocuktan oluşur. Türkiye'de toplam 15.070.093 hane halkı bulunmaktadır. Bu hane halklarında 67.809.048 nüfus bulunmaktadır. Türkiye'nin ortalama hanehalkı büyüklüğü 4.5 kişidir. İllerin hanehalkı büyüklükleri incelendiğinde, ortalama hanehalkı büyüklüğünün batı bölgesinden doğu bölgesine doğru belirgin bir artış gösterdiği görülmektedir.²⁰

Aile bir kurum olarak incelemeye alındığında üyelerin birbirleriyle olan ilişkileri, iletişimi ve anlaşmazlıkları (çatışma) üzerinde durulur. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin aile üzerine etkilerine de bu değişkenlerle bakılabilir. Bu çerçevede şu önermeler geliştirilebilir:

- İnternet kullanımı aile ilişkilerini zayıflatır.
- İnternet kullanımı aile ilişkilerini güçlendirir.
- İnternet kullanımı aile içi çatışmalara neden olur.
- İnternet kullanımı aile içinde huzuru artırır.
- İnternet kullanımı aile içi iletişimi artırır.
- İnternet kullanımı aile içi iletişimi zayıflatır.

Bu çalışmada genel hatlarıyla bu önermelere ışık tutmada ipucu sağlayacak literatür incelemesi ve alan araştırmasına dayalı analiz yapılmıştır.

²⁰ <http://aile.gov.tr> <29.10.2005>

İnternet ve Aile İlişkileri

İnternetin evlerde yaygın kullanılmasının aile ilişkilerini nasıl etkileyeceği sorusu araştırmacıların üzerinde durduğu güncel konu haline gelmiştir. Kayany tarafından yapılan araştırma açık tartışma ortamının ve sağlıklı bir iletişimin hâkim olduğu ailelerde İnternetin ilişkilere olumsuz bir etkisi olmadığını, bu durumun tersine, bu aileler uzakta yaşayan aile bireyleri ve akrabalarla e-posta aracılığıyla daha yakın görüşmek suretiyle mevcut ilişkileri daha da güçlendirdiklerini ortaya koymuştur. Daha kapalı ailelerde ise bireyler interneti "ev ortamından kaçmak için bir araç olarak" kullanmaktadır. Bu yapıdaki ailelerde ise internet aile ilişkilerini zayıflatmaktadır.²¹

İnternet ve Aile İçi Çatışma

İnternet aile içinde gerek ebeveynlerin ve çocukların kendi aralarında gerekse ebeveyn-çocuklar arasında çatışmaya neden olarak bir huzursuzluk kaynağı olabilir. Meselâ ailenin evde İnternet kullanımına yönelik getireceği kısıtlamalar aile bireyleri arasında çatışma doğurabilir.

İnternet ve Aile İçi İletişim

Aile Kurumu tarafından yapılan bir araştırma ülkemizde aile içi iletişimin ağırlıklı olarak gece akşam yemeğinden sonra yapıldığını ortaya koymaktadır. (%68)²² Ev ortamında İnternet'in, iş çıkışı akşam yemekten sonra kullanılmasıyla aile içi sohbete ayrılan zamanın giderek zayıflaması kaçınılmazdır. Bu durum göz önüne alındığında İnternet'in aile içinde iletişimi zayıflatacağı öngörüsünde bulunabiliriz. Öte yandan, çift yönlü etkileşim ortamı sağlayan İnternet farklı zaman ve mekânlarda bulunan aile bireyleri arası iletişimi diğer iletişim kanallarından farklı düzeylerde de güçlendirebilir.

²¹ Kayany , Joseph "Gauging Net's impact on society", GazetteNet Business, Monday, February 28, 2000.

²² Atalay, Beşir, (1993) Türk Aile Yapısı Araştırması, Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara s.166

Eskiden sadece aile büyükleri veya akrabalarla yapılan sohbetlere, İnternet'in evlere girmesiyle yeni bir boyut eklenmiştir: İnternet ortamında sohbet (chat) veya sanal sohbet diye de adlandırabileceğimiz bu yeni iletişim biçimini çekici kılan başlıca nedenler arasında şunlar sayılabilir:²³

İletişim kurmada kolaylık. Sanal sohbet, günlük yaşamda iletişim kurmakta zorlanan, çekingen kişilere iletişim kurma ve birçok kişiyle ilk başta sanal âlemde tanışma imkânı sunmaktadır. Zira, günlük yaşamda kendilerini ifade etmekte güçlük çekenler, sanal ortamda kendilerini hem kolay ifade edebilmekte hem de olmak istedikleri gibi tanıtılabilmektedirler.²⁴

İnternet ortamına aidiyetlik duygusunun güçlenmesi Karşılıklı iletişim araçlarıyla yapılan iletişim, bireylere bir gruba ait olma duygusu ve tatmini hissettirmektedir. Yani, bireyler sanal ortamda üye oldukları gruplar içinde bir yerleri olduğuna inanmaktadır.²⁵ Böylece, psikolojik olarak ait olmak istedikleri sosyal toplum olarak burayı kabul edip içlerindeki aidiyet hissinin eksikliğini kapatmaktadırlar.

İnsanlarla daha yakın ilişki kurma imkânı. İnternet, sunduğu iletişim imkânlarıyla bireyleri günlük yaşamda olduğundan daha çok yakınlaştırmaya imkânı vermektedir. Yani, bireyler bu ortamda içlerinden geldiği gibi iletişim kurabilmektedir.²⁶

Olmak istenilen kişi gibi davranılabilme imkânı. Burada gerçekleştirilen iletişim esnasında verilen içsel tepkiler rahatlıkla saklanabilmektedir. Bu durum ise kişilerin rahatça iletişim kurmasını sağlamaktadır

Ucuz ve uzun süre birçok kişiyle aynı anda iletişim imkânı. İnternet maliyet olarak, sürekli başkalarıyla iletişim içinde bulunanlar için diğer iletişim teknolojilerine göre düşük maliyetli olması, tercih edilmesinde etkili bir unsurdur.

²³ İçişleri Bakanlığı Strateji Başkanlığı Araştırma Raporu s.58

²⁴ İnternet, www.egitim.com/aile/0652/0652.chat.asp?BID=06, 05.04.2004.

²⁵ İnternet, www.egitim.com/aile/0652/0652.chat.asp?BID=06, 05.04.2004.

²⁶ İnternet, <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/95.doc>, 25.06.2004

Gerçeklerden kaçabilme imkânı. İnternet'in, görsel ve işitsel efektleri bakımından zengin olması itibarıyla, kişilerin bilgisayar başında keyifle uzun zaman kalmasını sağlamaktadır. Bu durum da günlük sıkıntı ya da sorunlardan uzaklaşmak isteyen kişileri bilgisayar başına yönlendirmektedir.

Sanal sohbetler online risklerle beraber aile üyeleri için kimi olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Aşağıda bu tip sohbetlerin aile bireyleri üzerinde meydana getirdiği etkileri göz önüne seren bazı deneyimlere yer verilmiştir.²⁷

Sohbet odalarında yapılan konuşmalar özellikle çocuklar ve gençlerde önemli sosyal değişikliklere ve psikolojik etkilere neden olmaktadır. Bu sohbetler sırasında zaman zaman üzücü, tahrip edici psikolojik durumlar ortaya çıkmakta; kimi zamanda bazılarının hayatlarını alt-üst etmektedir.

İnternette kişiler, başkaları tarafından görülememenin rahatlığıyla, gerçek hayattaki tavırlarından daha serbest hareket edebildiklerinden, kendi gerçeği ile olmak istediği sanal kişiliği arasında bocalamaktadır.

Bu konuda yaşanmış bir örnek olayda ise sabahlara kadar sanal sohbet yapan Zurna isimli sohbet odasının "Casper" rumuzlu müdavimlerinden I.B, kimi arkadaşlarının sanal âlemdeki halleriyle gerçek hayattaki durumları arasındaki farklılık nedeniyle bir kişilik çatışması içine girdiklerini şöyle anlatmıştır:

"...Gerçekte hangisi benim sorusu altında ezilip duruyorlar. Bu durumdan kurtulmak için bilgisayarını satmak zorunda kalan bir arkadaşım var. Yaptıkları işi çok ciddiye alıp sonuçta bir şekilde tatmin oluyorlar. Çoğu insan egosunu tatmin etme uğraşı içinde. Benim de egolarımı tatmin ettiğim, kendimi olduğumdan farklı göstermeye çalıştığım anlar oldu. Chat'te istediğine istediğin gibi davranabiliyorsun, sosyal baskıların tamamı ortadan kalkıyor, sonuçta ne olursa olsun başına gelebilecek herhangi birşey olmadığından eminsin."²⁸

²⁷ İçişleri Bakanlığı Strateji Başkanlığı Raporu, s. 60-61

²⁸ İnternet, <http://arsiv.aksiyon.com.tr/arsiv/241/pages/dosyalar/dos1.html>, 09.04.2004.

Psikiyatrist Dr. Haluk Savaş, "Sanal sohbetin bir tür bağımlılık veya kendini denetleyememe sorunu yaratabileceğini " ifade etmektedir."²⁹

Ancak, İnternet sohbetleri sanıldığı gibi her zaman sanal bir olgu olarak kalmamakta, bazen gerçek dünyaya da yansımaları olabilmektedir. İnternet sohbetiyle tanışıp arkadaş olanlar, bunu aşka taşıyan ve evlenenler olduğu gibi sanal buluşmalardan ciddi zararlar görenler de bulunmaktadır³⁰Bunlardan bazı ilginç örnekler aşağıda örnek olay 1'de aktarılmıştır.

Örnek Olay 1: Sanal Sohbetten Gerçek Hayata Yansımalar

1. **İnternette kız kaçırma;** İstanbul, Tahtakale'de tezgahçılık yapan E. K. ile 15 yaşındaki Ankara'lı H. E. İnternette tanışır. E. K., sanal ortamda kurduğu arkadaşlığı ilerletip H. E.'yi İstanbul'a davet eder ve henüz ilköğretim son sınıf öğrencisi H. E. de, ailesinden habersiz, E. K.'nın yanına gider. Bir hafta gibi iz süren baba S. E. 1.5 ay sonra kızını, 'chat aşkı'nın evinde olduğunu tespit eder. Bu olayda E. K. 'küçük yaşta kızı alıkoymak' suçundan tutuklanarak cezaevine konur

2. **Chat'kapı tecavüz:** Akdeniz Üniversitesi öğrencisi Ö. Ö.(21) adlı genç kız chat arkadaşı R. D.'yi ziyaret için Denizli'ye gider. Burada, R. D. ile yediği akşam yemeği sonra R. D. ve arkadaşları tarafından tecavüz edilen Ö. Ö.'nün hayatı kabusu döner.

3. **Chat yüzünden boşanma:** İzmir Karşıyaka'lı vinç operatörü N. E. İnternette chat arkadaşı edinmekle suçladığı eşi L. E. hakkında boşanma davası açar. L. E.'nin Mersin'li bir öğretmenle 'chat' yaptığını belirleyen mahkeme, 10 yıllık çift hakkında boşanma kararı verir. Sonuçta ise N. E. 'chat' yüzünden eşini kaybeder.

4. **Bıçak zoruyla sanal güzellik;** İstanbul'da ikamet eden S. G. (36) de ilginç chat mağdurlarındandır. S. G., Çorum'da ikamet eden İnternet kafe sahibi U. O. (24) ile chatte tanışır. U. O., bir yıllık chatleşme sonunda S. G. ile

²⁹ İnternet, <http://arsiv.aksiyon.com.tr/arsiv/241/pages/dosyalar/dos1.html>, 09.04.2004.

³⁰ İnternet, <http://www.milliyet.com/2001/02/11/yasam/ayas.html>, 29.03.2004.

görüşmek için İstanbul'a gelir. S. G.'nin Florya'daki işyerine giden delikanlı, genç kadını bıçak zoruyla kaçıır, hatta hafif yaralar. S. G.'yi, ihbar üzerine yetişen polis kurtarır.

5. İnternet Kafe'de Ölüm: Elazığ'da İnternette sohbet ederken küfürleşen S. A. (30) ve K. G. (28) tartışmanın ilerlemesiyle randevulaşırlar. Buluşma yerinde çıkan kavgada S. A. bıçaklanarak hayatını kaybeder. K. G. ise cezaevine konur.

3. İnternet Ve Aile İlişkileri: Ülkemizde Devletin Yaklaşımı

İnternet'in sosyal hayata girmesi ve aile boyutunda bu derece etkiler meydana getirmesi sonucu ortaya çıkan sonuçlarla baş etmek tek başına aile bireylerinin altından kalkacağı bir süreç değildir. Televizyonun belli kanallarını silerek veya bazı şifreler koyarak kontrol altına almak bir derece mümkün iken, İnterneti bir bütün olarak kontrol altına almak aile bireylerini aşan bir sorundur. Aslında İnternet'in devletler tarafından da denetimi teknik olarak mümkün değildir. Ancak, İnternet içeriğinin sınıflandırılması, aile bireylerinin bilinçlendirilmesi gibi konularda devletin bir politika geliştirerek yol gösterici bir durumu icra etmesi mümkün görünmektedir. Bu bölümde ülkemizde kamu otoritelerinin konu ile ilgili yaklaşımları irdelenecektir.

3.1. Ülkemizin Ulusal Politika, Strateji Metinlerinde Durum

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Programında (2001-2005) aileye ilişkin şu bulgulara rastlanmaktadır:³¹

Aile yapısı ve özellikleri ile ilgili araştırma yapmanın önemi vurgulanarak oluşturulacak aile politikalarının bu araştırmalara dayandırılması gerektiğine dikkat çekilmektedir. İnternet'in aile ilişkilerine etkileri konusunda yapılacak araştırmalarda bu kapsamda yer almalıdır. Aile dökümantasyon merkezi kurulması öngörülerek, ailelerle ilgili veri tabanlarının kurulması hedeflenmektedir. Bu veri tabanında bilgi ve iletişim teknolojileri ve İnternete ilişkin verilere de yer verilmelidir.

³¹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Ankara, 2002 s.151

Çocuklara ait her türlü verinin yer alacağı çocuk bilgi ağı kurularak çocukların sömürü, ihmal, istismar ve şiddetin her türlüşünden korunmalarına yönelik çalışmalar artırılmasından söz edilmektedir. Aynı şekilde kurulacak çocuk bilgi ağında siber dünyada çocuklara yönelik tehlikeler ve riskler içeren konulara ışık tutabilecek verilerin de yer alması düşünülmelidir.

DPT tarafından hazırlanıp yayımlanan "Orta Vadeli Plan "metninde aile ve İnternet kavramlarına herhangi bir atıf yapılmamıştır.³² Sonuç olarak, yukarıda özetlenen aileye ilişkin alınacak strateji ve politikalarda İnternet de önemli bir parametre olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

3.2. İnternet Kurulu'nun Konuyla İlgili Çalışmaları

1998 yılında Ulaştırma Bakanlığı koordinatörlüğünde kurulan (O dönemlerde İnternet Üst Kurulu olarak yapılanmıştı.) İnternet Kurulu (İK) İnternet kullanımını yaygınlaştırmayı kendine temel amaç olarak alırken, İnternet'in göreceli zararlı etkileri konusunda yürütülecek çalışmalarda katalizör olmayı hedeflemiştir.

Bu bağlamda özellikle, İnternet'in gençler üzerinde olumsuz etkilerine karşı alınabilecek önlemler üzerine de Millî Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, SHÇEK Genel Müdürlüğü, Servis Sağlayıcı şirket temsilcilerinin ve üniversitelerin yer aldığı bir grupla çalışmalar yürütmüştür.

Kurulun, 10.7.2002 tarihinde gençlerin İnternete yaklaşımını, kullanırken karşılaştıkları sorunları ve bu sorunların çözümüne ilişkin önerilerini saptamak amacıyla ODTÜ Sosyoloji Bölümü koordinatörlüğünde düzenlediği çalıştayda şu bulgulara ulaşılmıştır.³³

Çalışmanın hedef grubu olarak, İnternet kullanımının etkilerine daha açık olduğu varsayılan 15-18 yaş arası ergen grubu seçilmiştir.

³² <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006-08.pdf> 30.10.2005

³³ İnternet Kurulu, "Gençlerin İnternet Kullanımı, Çalıştay Raporu, 10 Haziran 2002, <http://kurul.ubak.gov.tr/calistay/> 20.11.2005

Çalışmaya katılan gençler İnternet'in olumlu yanlarına vurgu yaparak kolay yoldan bilgiye ulaşabildiklerini ifade etmişlerdir.

Gençler İnternette geçirdikleri zamanın büyük bir bölümünü de oyun oynayarak ve chat yaparak kullandıklarını belirtmişlerdir.

İnternet'in zararlı olabilecek yönüne dikkat çekilerek kötü amaçlar için (satanistlik, uyuşturucu pazarlaması vb. gibi) kullanıldığı vurgulanarak İnternet'in, gençlerin kişisel ve toplumsal gelişimine olumsuz etkileyeceğine değinilmiştir.

Çalıştay ve odak grup toplantıları sonucunda gençlerin ifadelerinden yola çıkarak İnternet'in doğuracağı sorunlar şöyle sıralanmıştır:

Pornografik ya da satanist içerikli zararlı sitelerin kolayca ulaşılabilir olması,

İnternet'in aile içi çatışmalara neden olması,

Ekonomik külfetinin ağır olması,

Günlük işleri aksatacak şekilde zaman kaybına neden olması,

İnternette kişinin kendisini olduğu gibi yansıtmaması nedeniyle kimlik çatışmasına neden olması,

İnternet'in yararlı amaçlarla kullanılmaması,

İnternet'in bağımlılık yaratması,

3.3. E-Dönüşüm Türkiye Projesi ve İnternet-Aile İlişkisi

e-dönüşüm Türkiye Projesi çerçevesinde hayata geçirilen gerek KDEP 2003-2004 Eylem planında, gerekse 1 Nisan 2005'te yürürlüğe konulan 2005 Eylem Planında İnternet'in sosyal yapı, aile ilişkileri, çocuk eğitimi üzerindeki etkilerini araştırmaya yönelik herhangi bir eylem tasarlanmamıştır. Ancak, 2005 Eylem Planınının 18 no'lu eyleminde "bilgi suçları kanunu çıkarılması" hedeflenmektedir. Bu kanunda aile yapısını ve çocuk eğitimini olumsuz etkileyecek İnternet içeriğini düzenleyecek hükümler içermesi düşünülmelidir.

3.4. Aile ve Sosyal Araştırma Genel Müdürlüğü'nün Çalışmaları

Toplumun temeli veya toplumsal hayatta en küçük ölçekli yaşama ünitesi olarak kabul görmesiyle birlikte aile, sosyal politikaların merkezine oturmuştur. Ailenin bu konumu genel olarak sorun çözme yeteneğine dayanmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler tarafından 1994 yılında başlatılan seferberlik (Milletlerarası Aile Yılı) ailenin yoksullukla mücadelede ve toplumsal kalkınmada dinamik bir kavram olarak bütün toplumlar için büyük önem taşıdığı gerçeğini gündeme taşımıştır.

Bu saptamadan hareketle 1989 yılında kurulan Aile Araştırma Kurumu'nun görevleri incelendiğinde konumuzla ilgili sorunların tespiti, araştırılması ve çözüm üretilmesi açılarından sorumlu olabilecek önemli aktörlerden biri konumunda olduğu söylenebilir.

Aile Araştırma Kurumu'nun (AAK). (daha sonra yeniden yapılandırılarak Başbakanlığa bağlı Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü olarak örgütlenmiştir.)³⁴ amacı, ülkemizdeki sosyal sorunların tespiti ve çözümü ile Türk ailesinin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahının artırılmasına yönelik ulusal ve milletlerarası bilimsel araştırmalar yapmak veya yaptırmak, projeler geliştirmek, desteklemek, bunların uygulamaya konulmasını sağlamak ve aileye yönelik millî bir politikanın oluşmasına yardımcı olmaktır. Bu kapsamda temel görevlerinden bazıları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Ülkemizdeki sosyal sorunların tespiti ve çözümüne yönelik ulusal ve milletlerarası alanda bilimsel araştırmalar yapmak veya yaptırmak, projeler geliştirmek, desteklemek, sosyal bilimlerin gelişmesine katkıda bulunmak

2. Mevcut aile yapısını; ana, baba, eş, çocuklar ve akraba ilişkilerinden kaynaklanan problemler ile ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin aile üzerindeki etkilerini araştırmak, aile bireylerinin eğitim fırsatlarından eşit olarak yararlanmalarını sağlamak, bu konularda eğitim programları hazırlamak veya hazırlatmak.

³⁴ <http://aile.gov.tr/genel.asp> 30.10.2005

3. İnceleme ve araştırma alanlarında elde edilen bilgileri değerlendirmek ve sonuçlarını sosyal ve kültürel tedbirler haline dönüştürecek millî bir politikanın oluşumuna katkıda bulunmak, bunları uygulayıcı kurum ve kuruluşlara aktararak hizmetlerin geliştirilmesini ve yeni hizmet modellerinin oluşturulmasını sağlamak.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün çalışmaları arasında doğrudan İnternet ve aile üzerine odaklanan yayın, rapor veya araştırmanın henüz yer almadığı görülmektedir.³⁵ Aynı şekilde bu kapsamda yapılacak bir çalışma da kurumun yakın zaman için planlanan araştırmaları içinde de yer almamaktadır.³⁶

3.5. Yasal Altyapı: Aile ve Siber Suçlar

1970'li yılların başından itibaren yapılan araştırmalar, iletişim araçlarında şiddet gösteriminin kentsel toplumlarda şiddetin yaygınlaşmasında etkili olduğunu ortaya koymuştur. Giderek daha çok sayıda yetişkin ve çocuğun şiddet eylemlerine maruz kalması, şiddet kaynakları ve dolaşımının yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır.

Şiddet modern kapitalist toplumlarda daha çok kadınları ve çocukları hedef almaktadır. Ancak şiddetin kadın ve çocukları özellikle hedef aldığı saptamasına ulaşılması; ancak sorunun başta kadın hareketi olmak üzere mevcut demokrasi anlayışına eleştiri getirenler tarafından demokratik topluma ulaşma sorunu olarak ifadelendirilebilmesiyle mümkün olmuştur.³⁷

³⁵ Genel müdürlüğün yayınları için bak: <http://aile.gov.tr/yayinbasili.asp>, Raporlar için: <http://aile.gov.tr/dosyaindir.asp>, Yapılan araştırmalar: <http://aile.gov.tr/yapilanarastirma.asp>, Yapılacak araştırmalar: <http://aile.gov.tr/yapilacakarastirma.asp>, Devam eden araştırmalar: <http://aile.gov.tr/devameden.asp>, Planlanan araştırmalar: <http://aile.gov.tr/yapilanarastirma.asp>, 29.10.2005

³⁶ <http://aile.gov.tr/yapilacakarastirma.asp> 29.10.2005

³⁷ Aziz, Aysel (1994) 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi, Ankara s.7

5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanununda bilişim suçları özel hükümleri düzenleyen ikinci kitabın "Topluma Karşı İşlenen Suçlar" başlıklı üçüncü kısmının "Bilişim Alanında Suçlar" başlıklı onuncu bölümünde düzenlenmiştir. Kanunun 243. maddesinde "bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak girme ve orada kalmaya devam etme fiili cezalandırılmıştır. Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme başlıklı 244. maddesinin birinci fıkrasında, bir bilişim sistemindeki verileri bozma, yok etme, değiştirme veya erişilmez kılma, sisteme veri yerleştirme, var olan verileri başka yere gönderme, fiilleri suç olarak düzenlenmiştir. Üçüncü fıkrasında ise bu fiillerin banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kuruluşuna ait bilişim sistemi üzerinde işlenmesi halinde verilecek cezanın yarı oranında artırılacağı hükme bağlanmıştır³⁸

26.09.2004 tarihinde TBMM'de kabul edilen ve 12.10.2004 tarihinde resmî Gazete'de yayınlanarak 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu bu kanunları uygulamadan kaldırarak bilişim suçlarıyla ilgili yeni düzenlemeler getirmiştir

E- dönüşüm Türkiye projesi çerçevesinde yürütülen 2005 Eylem Planı içinde de ayrı bir "Bilişim Suçları Kanunu" tasarısı hazırlama eylemine yer verilmiş olup, çalışmalar Adalet Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

İnternetle ilgili yasal düzenlemelerin diğer bir boyutu da 23.12. 2001 tarihli Türkiye'nin de taraf olduğu Budapeşte Siber Suçlar Sözleşmesidir. Bu sözleşmeye göre;

- a. bilgisayar sistemi vasıtasıyla dağıtmak amacıyla çocuk pornografisi üretmek,
- b. bilgisayar sistemi vasıtasıyla çocuk pornografisini temin edilebilir hale getirmek veya göstermek,
- c. bilgisayar sistemi vasıtasıyla çocuk pornografisini aktarmak veya dağıtımını yapmak,

³⁸ Kurt Levent, (2005) Tüm Yönleriyle Bilişim Suçları ve TCK'daki Uygulaması, , Seçkin Yayınları, Ankara, s.137

d. kendisi veya başkası için bilgisayar sistemi vasıtasıyla çocuk pornografisi temin etmek,

e. bir bilgisayar sisteminde veya bilgisayar veri depolama ortamında çocuk pornografisine sahip olmak suç olarak belirlenmiş ve taraf ülkeler bu konu ile ilgili cezai hükümler getirme taahhüdünde bulunmuşlardır.

* 4. İnternet ve Aile İlişkilerinin Yönetimi

İnternet ve aile ilişkilerinin yönetiminde yapılması gerekenleri birbirini tamamlayan iki başlıkta toplayabiliriz. Bunlardan birincisi, konuyla ilgili tüm aktörlerin katılımını olanaklı kılan kurumsal yapılanma modeli geliştirmektir. İkincisi de tek tek tüm aktörlerin alabilecekleri fiziksel önlemleri ortaya koymak ve bunları paylaşmaktır.

1. Tüm Aktörlerin Katılımını Olanaklı Kılan Kurumsal Yapılanma Modeli

İnternet'in yönetiminde toplumun hangi aktörleri hangi görev-sorumluluk üstlenebilir? Bu soruya verilecek yanıt kurumsal yapılanma modelini şekillendirecektir.

İnternet ve aile ilişkilerini yönetiminde yer alabilecek aktörler ve üstlenecekleri görev ve roller Tablo 1 de özetlenmiştir.

Tablo-1'den görüldüğü gibi, İnternet'in yönetiminde devlet kurum ve kuruluşları konuyla ilgili strateji geliştirme, politika belirleme ve kaynak sağlamakla sorumlu olmalıdır. Aynı zamanda bu alanda bu türden devlet kuruluşları toplumun tüm kesimine öncülük etmeli, yönlendirmede bulunmalı ve bilgilendirme yapmalıdır.

Öte yandan, İnternet teknolojilerine bir anlamda can veren bilişim sektörü de bireyleri konuyla ilgili bilgilendirme ve eğitiminden ve onlara gerekli yazılım ve donanımların uygun koşullarla sunmaktan sorumlu olmalıdır.

Üniversiteler, okullar bilişim ve aile konusunda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (TBD; TBV. vb.) da başta politika-strateji geliştirme ol-

mak üzere bireylere gruplara rehber olma, bilgilendirme ve kaynak sağlama konularında katkıda bulunmalıdır.

Tablo 1: İnternet ve Aile ilişkilerinin Yönetiminde Yer Alabilecek Aktörler ve Roller

Rol/görev Aktör/(taraf)	Politika strateji geliştirme	Rehber olma/ Yönlendirme	Bilgilendirme/ eğitim	Kaynak sağlama(mali, yazılım, vb. donanım)
Devlet(kurum/kuruluş)	(S)	(K)	(K)	(S) (K)
Özel (Bilişim Sektörü)	(K)	(K)	(S)	(S) (K)
Okul/Üniversite	(K)	(K)	(K)	(K)
STK'lar	(K)	(K)	(K)	(K)
Aile	(K)	(K)	(K)	-

S: Sorumlu K: Katkı

2. Fiziksel Önlemler

Fiziksel önlemler iki başlık altında özetlenebilir:

Devletin Alabileceği Önlemler

İnternetin bir bütün olarak kontrolünün mümkün olmadığı anlaşılmış bulunmaktadır. Daha önce Çin, Suudi Arabistan gibi bazı hükümetler bunu denemişler ve başarılı olamamışlardır. Türkiye'de de İnternet yayıncılığının RTÜK kanunu kapsamına alınması ve böylece denetim altına alınması için denemeler yapılmıştır.³⁹

Bizce, her gün yüzbinlerce sayfa yeni bilginin ilave edildiği bu devasa iletişim ağının bir şekilde kontrol gibi otokratik arayışlar yerine kullanıcı kitlesini bilinçlendirici onlara rehberlik hizmeti sunucu tedbirler üzerinde durulmasında fayda vardır.

Bilgisayarın arkasından da internetin giderek aile ortamının vazgeçilmez bir unsuru olmaya başladığı günümüzde, Türkiye internet penetrasyon

³⁹ <http://www.jurnal.net/arsive/arsiv2001/haziran2001arsiv/arsivinternet.htm>, içinde NTV 1 Haziran 2001 Haber Bülteninden alıntı.

oranının düşük olmasının getirdiği dezavantajı ileri ülkelerde internetin aile ilişkileri için doğurduğu sakıncaları dikkate alarak ileride karşılaşılabileceği olumsuz durumlara karşı tedbir alarak avantajlı duruma geçebilir.

Bunun yapılabilmesi için her şeyden önce kurumsal bir yapılanmaya gidilerek, aileyle ilgili görevli mevcut kurumlarda konuyu açıklığa kavuşturacak ve yönetcek bir birim oluşturulabilir. Böylece, hem yazılı materyal üreterek, hem de hazırlanacak bir aile ve İnternet portalı ile ebeveynlerin zararlı İnternet içeriği ile ilgili sorularına karşılıklı cevap verecek bir yapı oluşturulabilir. Ayrıca burada İnternet filtre programları hakkında bilgi, etkin bilgisayar kullanımı konusunda çocuklarla ilişkiler konusunda psikolojik danışmanlık vb. bilgiler sunulabilir. Nitekim, böyle bir uygulama Avustralya hükümeti tarafından yapılmaktadır.⁴⁰

Konuyla ilgili bir diğer öneri ise, bilgisayar oyunlarının oranlama (rayting) sistemi başlığı altında değerlendirilebilir. Filmlerde olduğu gibi oyun program paketlerinin üzerine konulacak bir sınıflandırma sistemi ile ebeveynlerin daha seçici olmalarına fırsat verilebilir. Benzer bir çalışma ABD'de "entertainment software rating board" tarafından yıllardır yapılmaktadır.⁴¹

Kişilerin özgürlük ve seçme hakkına zarar vermeden eğitimle verilecek bir bilgilendirme modeline ilkokuldan itibaren başlanulmalı, en az "hayat bilgisi" dersi kadar hayatla ilgili bilgiler içeren İnternet konusunda "Bilişim Teknolojileri" dersi konularak çocukların daha baştan İnternetin nasıl etkin kullanacağı konusunda bilgi düzeyleri artırılabilir.

Emniyet birimlerinde kurulan çocuk polis birimleriyle adliye bünyesinde oluşturulan çocuk ve aile mahkemelerinde çalışan kamu görevlilerine internette çocuklara yönelik içeriklerin tehlikeleri konusunda hizmetiçi eğitim kursları verilebilir.

⁴⁰ <http://www.aifs.gov.au/institute/links.html> 30.11.2005

⁴¹ <http://www.esrb.org/> 30.11.2005

Çocuklara yönelik yayın yapan Türkçe içerikli sitelerin Millî Eğitim Bakanlığından (kitaplarda olduğu gibi) tavsiye kararı alması önerilebilir. Bu şekilde yönlendirilen sitelerin kamu web sayfalarındaki reklâm başlıklarına (banner) bağlantı verilerek teşvik edilmesi sağlanabilir.

Ailelerin Alabilecekleri Önlemler

Bilgi çağının aynı zamanda bilgiye özgürce ulaşma çağı olduğu akılda tutularak bu çağda devletin artık eskiden olduğu gibi paternal ve otoriter yaklaşımla hizmetler sunmasının mümkün olmayacağı akılda tutularak, her ne kadar devlet yönlendirici ve rehberlik yapıcı hizmetler sunsa da asıl görevin ailelere düştüğünü unutmamak gerekir.

Ailelerin internetin olumsuz yönlerini en aza indirgeyerek faydalı yönlerini ön planda tutabilmeleri için öncelikle ebeveynlerin internetin içeriği ile ilgili bilgilerini artırmaları ve bu yeni teknolojiyi tanımaları gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle İnternetin getireceği risk unsurları ve bunlara karşı alınacak teknik tedbirlerden (donanım, yazılım vb.) ailelerin haberdar olmaları gerekmektedir. Sonrasında, internetin taşıdığı risk unsurları konusundaki fikirlerini çocuklarla samimi bir ilişki kurarak ve ikna edici bir şekilde paylaşmaları, zarureti vardır. Çocuğa güvenilmediğini ima edecek tarzda yasakçı bir yaklaşım yerine, ona riskli olan içeriğin neden riskli olduğu, şimdi veya gelecekte ne gibi tehditler taşıdığı izah edilmesi, ikna konusunda etkili yöntemlerden birisidir.

Bu ikna metodu yanında, çocukların bilgisayarlarının çocuk odalarına değil, salona kurularak hem aile bireyleriyle iletişimi kesmemeleri sağlanabilir hem de zaman zaman çocuğa eşlik ederek zararsız ve faydalı kullanım konusunda yol gösterici rol üstlenilebilir.

Yine çocuklar bilgilendirilerek ve onlarla anlaşarak bilgisayara ayıracakları zaman konusunda sınırlandırma getirilip, istemeyerek ortaya çıkan pop-up ve web sayfası reklâm başlıklarının sürüklediği zararlı web sitelerinden korunmak üzere "family filter" türü özel programlar kullanılabilir. İşletim

sistemi ve web tarayıcılarla gelen güvenlik ayarlarını kullanarak da belli ölçüde zararlı içeriğin kontrol altına alınması mümkün kılınabilir.

5. Ebeveyn Gözüyle İnternetin Aile İlişkilerine Etkileri Üzerine Bir Araştırma

5.1. Metodoloji

İnternet'in aile içi ilişkilere etkileri ve bu konuda aile reislerinin ve kamunun tutumunu saptamaya yönelik olarak belirlenen araştırma sorusuna cevap ararken iki metot kullanılmıştır. Bu yöntemlerden ilkinin, evinde İnternet bağlantısı olan evli ve çocuk sahibi aileler örneklem grubu oluşturmaktadır. İkinci örneklem grubunu ise, aile ile ilgili konulardan sorumlu Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü üst düzey yetkilisi oluşturmaktadır. Her iki örneklem grubu ile derinlemesine mülakatlar yapılmış ve konuyla ilgili gerekli veriler toplanarak analiz edilmiştir. Araştırma sorunsalının ortaya konulmasında da ulusal ve milletlerarası yerel literatür bize yardımcı olmuştur. Hem konuyla ilgili yazın, hem de elde edilen verilere söylem analizine tabi tutulmuş ve örneklem gruplarının sıklıkla söylediği konuların üzerine odaklanılarak araştırma sorunsalının genel bir haritası çizilerek bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

5.1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın amacı, İnternet'in aile ilişkilerine etkileri konusunda ailelerin, devlet ve ilgili kurumların farkındalık düzeyini ve İnternet'in getirdiği online riskleri yönetme modellerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Ailelerin İnternet kullanım profiline ilişkin olarak;

Ailelerin İnternete bağlı bilgisayar sahipliği ve İnternete bağlı bilgisayarların hangi evde hangi ortamda bulunduğu;

Ev ortamında ailelerin İnternete hafta sonu dahil kaç saat süreyle bağlı oldukları; İnternet'in aile ilişkilerine etkileri bağlamında;

İnternet aile ilişkilerini, aile üyelerinin birbirine ayırdıkları süre, ebeveynlerin çocukları geleceğe hazırlama, yönlendirme, bilgiye erişim, kişisel gelişim ve beceri kazanma kapasitesi; gelir ve eğitim kültür düzeyini yükseltme, bilinçlendirme düzeyi ile aile içi huzur (çatışmayı en aza indirme) gibi kriterler açısından nasıl etkilemektedir?

Aile içi İnternet kullanım kalıplarına ilişkin olarak;

Aile bireyleri, İnterneti ağırlıklı olarak hangi amaçlar için kullanmaktadır?

Aileler online risklerden, hangilerini daha önemli bulmaktadır?

İnternet'in riskleri konusunda farkındalık ve bunların yönetimine ilişkin olarak;

Aileler online riskleri yönetmede ne tür araçlara başvuruyor?

Aileler çocukların İnternetle olan deneyimlerini ne ölçüde izleyebiliyor?

Aileler İnternet'in istenmeyen negatif içeriği ile ilgili olarak hangi tedbirleri almaktadır?

İnternette olumsuz içerikle karşılaşıldığında hangi mercilere başvurulmaktadır?

Aileler bugüne kadar hangi online risklerle daha sık karşılaştılar?

Online riskler konusunda devletin farkındalığı ve sosyal politikalarda konuya yaklaşımlara ilişkin olarak;

İnternet'in aile ilişkilerine etkileri konusunda devlet ve ilgili kurumlar ne kadar haberdar?

Devletin sosyal politikalarında İnternet aile ilişkilerini kapsayan boyutlar, açılımlar var mı?

Türkiye'nin aile politikası içinde İnternet teknolojilerine bakışı nedir?

5.1.2. Veri Toplama ve Değerlendirme Araçları

Araştırmada, gerek kuramsal çerçeveyi çizmede gerekse de alan araştırmasına dayalı haritanın oluşturulmasında kullanılmak üzere yerli-yabancı geniş literatür taraması yapılmıştır. Bu çalışmaya doğrudan veri sağlamak üzere iki soru formu geliştirilmiştir. Bunlardan birisi görüşme formu biçiminde hazırlanarak (6 sorulu) konuyla doğrudan ilgili/sorumlu olduğu düşünülen Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü üst düzey yetkilisi ile yapılan görüşmede kullanılmıştır. Diğeri ise, anket formu biçiminde yazarlar tarafından geliştirilmiş (16 sorulu Anket) ve uygulanmıştır. Alan araştırması için geliştirilen anket formu, hedef kitle olarak belirlenen koşullara uyan 10 aile reisi üzerinde pilot çalışma amaçlı uygulanarak test edilmiştir. Pilot çalışmadan elde edilen bulgular ışığında soru formuna son şekil verilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler, SPSS programına aktarılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmede frekans analizi yapılmıştır. Veriler üzerinde daha detaylı analiz yapılması ölçeğin bu araştırmadan elde edilen bulgularla geliştirilmesi sonrasına bırakılmıştır.

5.1.3. Örneklem

Araştırmanın evreni olarak ülkemizde evinde ADSL (geniş bant) İnternet bağlantısı bulunan aileler belirlenmiştir. Örneklem oluşturulması konusunda ise; kamuda yönetici, uzman veya akademisyen olarak çalışan evli ve en az bir çocuklu 100 kamu görevlisi dikkate alınmıştır. Ancak, araştırmada 70 kamu görevlisine ulaşılmıştır.

Örneklem boyutu ülkemizde 2.5 milyon kamu çalışanı olduğu düşünüldüğünde yetersiz bulunabilir. Ancak, evinde ADSL bağlantısı olan kamuda yönetici ve uzman olarak çalışanların sayısı düşünüldüğünde, alanda yapılan ilk çalışma olarak, konuyla ilgili kimi önemli ipuçlarını ortaya çıkarmaya katkı sağlayacağını söyleyebiliriz.

5.1.4. Varsayımlar

Araştırma üç temel varsayım üzerine kurgulanmıştır. Bunlar sırasıyla şöyle ifade edilebilir:

İnternet aile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemede potansiyel riskler taşımaktadır.

İnternet'in aile ilişkilerine olan olumsuz etkilerinin gerek aileler gerek devlet yeterince farkında değildir.

Devlet ve aileler aile ilişkilerini olumsuz etkileyen online riskleri nasıl yöneteceklerini henüz bilmiyorlar.

5.1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın en önemli sınırlılıkları iki başlık altında özetlenebilir:

İnternet'in aile ilişkilerine etkisi, online riskler ve yönetimi, ülkemizde yeterince incelenmeyen, oldukça sınırlı araştırmaların yapıldığı bir konudur. Bu nedenle araştırmada geçerliliği kabul edilmiş bir ölçek kullanılamamıştır. Bu araştırma için geliştirilen anketin bu konuda ölçek geliştirmeye katkıda bulunması beklenmektedir.

Ülkemizde evden geniş bant ile İnternet'e bağlananların sayısı dial up bağlantısından daha düşüktür.⁴² Araştırmada bu durum ve çalışma için ayrılan süre araştırma örnekleminin belirlenmesinde kısıtlılık oluşturmuştur. Ülkemizde ADSL bağlantısı gün geçtikçe artmaktadır. Buna bağlı olarak daha büyük örneklem üzerinde araştırmanın tekrarlanmasında yarar vardır.

⁴² DİE 2005 Hane Halkı Bilgi Teknolojileri Kullanımı Araştırması. www.die.gov.tr, 30.11.2005

5.2. Bulgular ve Yorum

Çalışmamızdan elde edilen bulgular üç başlık altında özetlenebilir:

Literatür incelemesinden elde edilen bulgular,
Aileden sorumlu kurumla yapılan mülakattan elde edilen bulgular,
Alan araştırmasından elde edilen bulgular,

5.2.1. Literatür incelemesinden elde edilen bulgular,

5.2.1.1 Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.

İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi tarafından yürütülen bir araştırma raporuyla⁴³ çocukların internetteki potansiyel tehlikelerden korunması konusunda literatür araştırması ve Emniyet kayıtlarına intikal etmiş örnek olaylardan yola çıkarak sorunun boyutları öne çıkarılmıştır. Araştırmada İnternet’in özellikle çocuklara yönelik taşıdığı potansiyel tehditlerden korunmak için devletin alması gerektiği önlemler şu şekilde saptanmıştır:

- a) Bilgisayar oyunlarını denetleyen bir birim belirlenmelidir.
- b) Bilgi toplumu bakanlığı kurulmalıdır.
- c) Bilinçli bilgisayar kullanma eğitimleri verilmelidir.
- d) Halk kütüphaneleri internete bağlanmalıdır.
- e) Aile ve çocuklar için hazırlanan internet paketleri yaygınlaştırılmalıdır.
- f) İnternet ve diğer medya araçları kullanılarak, İnternet’te gerçekleşen tehlikeler konusunda çocuklar ve gençler bilinçlendirilmelidir.
- g) Resmî bir belgeyle onaylanmış “uygun, güvenilir, tavsiye edilir bandrollü” web sayfası uygulamasına başlanmalıdır.
- h) Kurumsal yapılanmaya gidilmelidir.

⁴³ İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi Başkanlığı Raporu, 2005, Ankara

Araştırma Raporunda aileye düşen görevler ise şu şekilde tespit edilmiştir:

a) Bilgisayar oyunları seçiminde çocuklarınız yalnız bırakılmamalı, kendileri bu konuyla ilgilenerek çocuklarının en uygun bilgisayar oyununu almalarının takipçisi olunmalıdır.

b) Zaman zaman aileler, çocuklarıyla bilgisayar oyunlarını birlikte oynamalıdır.⁴⁴

c) Oynanan oyunların, üstün ve zayıf yanlarını aile içerisinde tartışılmalı, eksik yönlerini eleştirilmeli, çocuklara kişilik katkılarının olup olmadığı değerlendirilmelidir.

d) Oyun zamanlarını belirlemeli ve çocukların bu sürelere uymasını sağlamalıdır.

Ferhan Odabaş tarafından, Eskişehir, Kütahya ve Bursa'da ana-babaların İnternet'in mali, güvenlik, eğitim ve sosyal yönleri üzerinde bir alan araştırması yapılmıştır.⁴⁵ 94 aile üzerinde yapılan araştırma aşağıdaki bulguları ortaya çıkarmıştır.

Ana babalar İnternetin sadece ödevler için kullanılmasına karşı görüş bildirmişlerdir. İnternetin akademik başarıyı artırdığını veya etkilemediğini düşünenlerin dağılımı (%45) olarak ortaya çıkmıştır. İnternet'in çocukların araştırma becerilerini arttıracığı fikrine ise ana-babaların %93.6'sı katılmaktadır. Yine ana-babaların %69'u İnternet kullanımının sınırlandırılmasına taraftardır.

Ana-babalar İnternet kafelerin güvenilir bir yer olmadığına (%50) ve ancak %10'u İnternet'in çocuklar için faydalı yerler olduğuna inanmaktadır.

⁴⁴ İçişleri Bakanlığı Strateji Başkanlığı Raporu içinde Odabaşı, H. Ferhan, İnternet ve Çocuk, Kapital Medya Hizmetleri A.Ş, 2000-İstanbul, s.39

⁴⁵ Odabaş, Ferhan, Parents view on İnternet, The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET January 2005 ISSN: 1303-6521 Volume 4, Issue 1, Article 5.

Yine ev ortamında İnternet bağlantısının daha güvenilir olacağına inanmaktadırlar.

Ana-babalar İnternet'in çağdaş yaşamın bir gereği olarak görmekte (%95.7) ve aile ilişkilerini negatif yönde etkileyeceğini kabul etmemektedirler(%62).

5.2.1. 2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Carneige Mellon Üniversitesi, Pittsburg çevresinde 1995-1998 yılları arasında 93 aile üzerinde evde internet kullanım kalıpları ve bunların etkileri üzerine üç yıl süren aralıklı anket, mülakat ve bilgisayara bağlı cihazlar aracılığıyla yapılan ölçümlerle yapılan araştırmada çocukların haftalık bilgisayar kullanım süresi 3 saat olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, en yoğun kullanan %10'luk kesim ise haftada 16 saat bilgisayara bağlı kalmaktadır. Araştırmanın genelinde çocukların ana-babalardan çok fazla internet kullandığı ortaya çıkmıştır.⁴⁶

Pew Internet & American Life Projesi çerçevesinde yapılan ailelerde internet kullanımı⁴⁷ konulu araştırmaya göre;

ABD'de geniş bant internet kullanım oranı %31 iken bu oran 12-17 yaş grubunda %78'e ulaşmaktadır. Online sohbet ortamı deneyimi yaşlılarda %47 iken gençlerde %74 tür. 12-17 yaş grubunun %94'ü interneti okul araştırmalarında kullanmaktadır. Amerika'da çocuk sahibi aileler %70 çocuksuz ailelerden daha fazla %53 internete bağlanmaktadırlar. Ana-babaların çoğu çocukların başarısı için İnternet'in vazgeçilmez olduğunu söylemektedirler. Anneler genellikle, sağlık bilgileri, dinî materyallerle ilgilenirken, babalar haberler, mali bilgiler ve hobi siteleri ile ilgilenmektedirler. Gençlerin %64'ü İnternet'in aileye ayırdıkları zamanı azalttığını belirtmektedirler. Ana-babalar çocuklarının interneti ne amaçla kullandıkları konusunda endişe ta-

⁴⁶ Kraut, Robert, Vicki Lundmark, Michael Patterson, Sara Kiesler, Tridas Mukopadhyay, and William Scherlis. 1998. "Internet Paradox: A Social Technology That Reduces Social Involvement and Psychological Well-Being?" *American Psychologist* 53(9):1017-31

⁴⁷ http://www.pewinternet.org/PPF/r/153/report_display.asp

şımaktadırlar. Amerikan ailelerinin %73'ü İnternet'in yeni şeyleri öğrenme kapasitelerini artırdığını söylemişlerdir.

Amerikan düşünce (think tank) kuruluşu Pew Charitable Trust tarafından Kasım 2004 yılında yapılan bir araştırmada aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.⁴⁸

ABD'de 12-17 yaş grubundaki çocukların%87'si internet kullanmakta, 13-19 yaş grubunda (teenager) çocuğu bulunan ailelerin %54'ü ise internet filtresi kullanmaktadır. Bu tedbire ilaveten evlerin %73'ünde internete bağlı bilgisayar evin ortak kullanılan alanlarında bulunmakta, %6 4'ü ise çocukların internet kullanımı ile ilgili kurallar getirmektedir. Ancak, ana-babaların %62'si çocuklarının internet kullanım alışkanlıklarını kontrol ettiğini düşünürken çocukların ancak %33'ü ana babaları tarafından ciddi olarak denetlendiklerine inanmaktadır.

Konuyla ilgili bir başka araştırmada Cox Communications ve NCMEC1 tarafından yapılan araştırmada aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:⁴⁹

Ebeveynlerin yarısından fazlası (51%) çocukların online iken nerelere bağlandıklarını veya kimlerle etkileşim içinde olduklarını izleyecek yazılımların ya varlığından ya da bu yazılımların bilgisayarlarında bulunduğundan haberdar değildirler. Ana-babaların %42'si çocuklarının chat odalarında veya mesajlaşma programları aracılığıyla neler okuyup yazdıklarını takip etmekte ve on-line sohbet programlarını kullanan çocukların kullandığı özel jargonun ne anlama geldiğini ana-babalar genellikle bilmemektedirler. Ana-babaların %30'u evlerin hususi bölümlerinde (çocuk odası, yatak odası gibi) kullanmalarına izin vermekte, %58'i çocukların hangi siteleri bağlandığını takip ettiklerini söylerken %42'si bu takibi yapamadıklarını ve bilgisayarın salon gibi görünür yerlerde olması durumunda kontrol etmenin daha kolay olduğunu ifade etmişlerdir.

⁴⁸ <http://www.pewinternet.org/> 24.11.2005

⁴⁹ www.netSMARTZ.org/safety/statistics.htm

Yine ABD'de yaşları 10-17 arası olan ülkeyi temsil edecek şekilde 1500 internet kullanıcısı genç üzerinde yapılan on-line mağduriyet (on-line victimization) adlı bir araştırmada ise şu ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır;⁵⁰

Geçen bir yıl içinde beşte biri internette seks içerikli yaklaşım veya teklif almıştır. Otuz üçte biri saldırgan cinsi teklife maruz kalmıştır. –Saldırgan telefon etmiş, bir yerde buluşma teklif etmiş veya devamlı, mail, para, hediyeye vs. göndererek rahatsız etmiştir. Dörtte biri son bir yıl içinde çıplak veya cinsi ilişki halinde insanların fotoğraflarına rastlamıştır. Onyedide biri tehdit edilmiş veya rahatsız edilmiş, Bu müstehcen tekliflerden ancak onda biri ve müstehcen manzaralara maruz kalma hadisesinin %3'ü yetkili makamlara bildirilmiştir. Gençlerin %17'si ve ana-babaların %10'u şikayet yapılacak resmî makamı doğru olarak (Federal Bureau of Investigation, Cyber Tipline, veya bir Internet Servis Sağlayıcı) tayin edebilmiştir. İnternet bağlantısı olan evlerde ana-babaların üçte biri bilgisayarlarında filtreleme veya engelleme yazılımlarını olduğunu bildirmişlerdir.

Toronto'da Ocak, RBC Financial Group/IPsos-Ried study tarafından 2002'de gerçekleştirilen bir çalışmada, PC'lerin yeni on-line hanelerin sinir merkezi olduğunu ortaya koymuştur; PC ve internet Kanadalıların alışveriş, bankacılık, işe gidip-gelme, aile faaliyetleri, ev dizaynı ve aile içi iletişim dâhil hayata bir bütün olarak bakışlarını yeniden tanımladığını ortaya koymuştur.⁵¹ Ankette deneklerin çoğunluğu (%51) bir ıssız adada yalnız kalsalardı yanlarına ne alırlardı sorusuna telefon ve televizyon yerine İnterneti tercih etmişlerdir. Haftada ortalama 32 saat internette haracayan ailelerin %40'ı interneti kullanma konusunda çocuklarıyla sıraya girdiklerini ifade etmişlerdir.

⁵⁰ David Finkelhor, Kimberly J. Mitchell, and Janis Wolak. *Online Victimization: A Report on the Nation's Youth*. Alexandria, Virginia: National Center for Missing & Exploited Children, 2000, page ix.

⁵¹ www.rbc.com/newsroom. 22.11.2005

Araştırmanın önemli bulguları şunlardır:

Kanadalıların yarısından fazlası evlerinde birden fazla bilgisayara sahiptir. (2002 yılı verileri) Ortalama bir aile yılda 1600 saatini online olarak geçirmektedir. (Haftada ortalama 32 saat). Ana-babaların %57'si evde İnternet'in ne zaman ve nasıl kullanılacağı ile ilgili kurallar koymaktadır. %48'i ise belli saatlerde çocuklara İnternet konusunda "sokağa çıkma yasağı" (curfew) uygulamaktadır. Ailelerin %56'sı İnternet kullanım bilgisi olarak çocuklarından geri olduklarını kabul etmişlerdir. Aileler İnternet'in sadece aile içi ilişkileri etkilemekle kalmadığını %37'si aynı zamanda bilgisayar ve ilgili birimleri yerleştirmek için ev içini yeniden dizayn ettiklerini belirtmişlerdir.

Evinde birden fazla PC bulunan ailelerin %43'ü ev ağı kurmuşlardır. Ailelerin %72'si İnternet'in sağladığı evden çalışma olanakları sayesinde aile bireylerine daha fazla vakit ayırdıklarını ifade etmiştir. Bunda daha önce evi terk etmeyi gerektiren pek-çok ev işlerinin on-line yapılabilmesinin de etkisi olduğu görülmüştür. Evlerinde İnternet bulunan ailelerin %52'i alışverişlerini on-line olarak yapmaktadırlar. Katılımcıların %58'i on-line bankacılık ve alışverişin çocuklarına daha fazla zaman ayırma fırsatı verdiğini söylemiştir.

LSE tarafından Londra'da 30 aile üzerinde birebir ziyaret ve mülakat tekniği uygulanarak yapılan araştırmada şu bulgulara erişilmiştir:⁵²

Ailelerin interneti benimsemelerindeki birinci neden çocuklarının eğitim ve başarısına olan katkısına inanmalarıdır. İkinci neden ise babanın işine olan katkısıdır. Bilgisayarın ev ortamındaki yerinin de önemli göstergelerden birisi olarak saptanmıştır. Üst sınıf ve zengin ailelerde bilgisayar müstakil çocuk odasında bulunmakta, burada gözetim imkânından feragat edilerek çocuğun rahat bir şekilde ve sessiz bir ortamda İnternete bağlanması tercih edilmektedir. İmkânı daha kısıtlı olan ailelerde ise bilgisayar herkesin kullandığı salon veya ortak odada yer almaktadır.

⁵² Sonia Livingston, Families, Schools and Internet , London School of Economics and Political Sciences, 2001, London

Bilgisayarın ev içinde bulunduğu yer, İnternet'in ne amaçla kullanıldığını da etkileyen bir göstergedir. Müstakil çalışma odasındaki bilgisayar doğrudan araştırma ve inceleme amaçlı kullanılırken, salondaki bilgisayar daha çok eğlence ve sosyal aktiviteler maksadıyla kullanılmakta ayrıca küçük çocukların büyüklerinden İnternet kullanımı ile ilgili bilgiler aldığı mekân olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya göre İnternetin yönetiminde genellikle iki metot kullanılmaktadır:

1. Bilgisayarın ev içindeki yerini tayin etme (gözetim için salona yerleştirme)

2. Bilgisayar kullanım saatlerini belirleme, filtre yazılımları kullanma, bilgisayara şifreler koyma, bilgisayara bağlanmadan ana-babayı haberdar etme zorunluluğu getirme, e-mail ve chat özelliklerini iptal etme

Ana-babaların hem bilgisayarın olumlu yönlerinden faydalanma, hem de internetteki risklerden korunarak çocuklarına optimal bir İnternet fırsatı sunma konusunda istekli olmalarına rağmen bu konuda yeterli donanıma sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Medyada ve on-line olarak ana-babalara verilen tavsiyeler ise daha çok savunmacı bir karakter taşımaktadır.

Araştırma esnasında ana-babaların İnternet konusunda devlet tarafından bir düzenlemenin getirilmesine taraftar olduğu anlaşılmıştır. Çocuklar İnternete tamamen korumasız ve rast gele girmektedir, ana-babalar ise yeterli teknik donanıma sahip olmadığı için genellikle kaba önleyici tedbirlere başvurmaktadır. (Bilgisayarı kilitlemek, şifre koymak, e-mail özelliğini kapatmak gibi). 2001 yılında hükümet İnternet servis sağlayıcılarının sağladığı içeriğe göre sınıflandırılması ile ilgili bir karar aldığına da temas etmek gerekir.

Aralık 1999'da Nie ve Erbring tarafından İsviçre'de yapılan bir alan araştırmasında "Bugün itibariyle, interneti yoğun olarak kullananlar hâlâ toplumun az bir kesimi ise de bu kesimin oranı gün geçtikçe artmaktadır (...) Üstelik yıllar geçtikte kişilerin internete ayırdığı zamanın da arttığı"sonucuna ulaşılmıştır. Yazarlara göre "İnternet toplumsal ilişkilerimizi tehdit açısından daha önce yaşanan televizyon tecrübesinedn daha risklidir.

Her ne kadar internet kullanıcılarının çoğu e-mail kullanıyor ve internet üzerinden aile ve arkadaşlarıyla daha fazla sohbet (chat) yapıyorlarsa da insanlar internete ne kadar zaman ayırırlarsa sosyal çevreyle olan ilişkilerinde o kadar azalma olmaktadır.⁵³

İsrail’de Gustave S. Mesch tarafından “Aile ve İnternet: İsrail örneği”⁵⁴ isimli bir çalışmada “İnternet kullanım sıklığının ergenlik çağındaki çocukların aile ilişkileri algılamalarını olumsuz yönde etkilediği ve bu olumsuzluğun tek başına ana-babayla paylaşılan zamanın azalmasıyla izah edilemeyeceğini” ortaya çıkarmıştır. Yazar, ergenlik çağına gelmiş çocuklar tarafından aşırı İnternet bağlantısının, özellikle öğrenme amaçlı olmadığı durumlarda kuşak çatışmasına yol açtığını tespit etmiştir.

İslâm dünyasındaki duruma bakacak olursak, Suudi Arabistan’daki kadınların İnternet kullanımı ile ilgili yaptığı çok yeni bir çalışmada (2005, Mayıs) Salem Ali Al-Salem, şu saptamaları yapmaktadır;

“İnternet yetişkin öğrencilerin işbirliği içinde çalışmalarına, bilgiyi öğrenme ve paylaşımlarına ve böylece yeni fikirlerle tanışmalarına yardımcı olmaktadır. Katılımcıların tamamı on-line tecrübeleriyle ilgili olumlu kanaat sahibidir. On-line tecrübelerin çok heyecanlı olduğunu ifade etmişler, hatta internette iken mutlu olduklarını ve rahatladıklarını söylemişlerdir.⁵⁵

5.2.2. Aileden sorumlu kurumla yapılan mülakattan elde edilen bulgular

Aile, toplumsal hayatın en küçük ölçekli yaşama birimi olarak toplumsal kalkınmada, ekonomik ve sosyal sorunların çözümünün odağında yer almaktadır. Ülkemizde 1989 yılında kurulan Aile Araştırma Kurumu (AAK), 2004 yılında Başbakanlığa bağlı Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlü-

⁵³ Nie, N. H. and Erbring, L. 2000. *Internet and Society*, Report of the Stanford Institute for the Quantitative Study of Society, s.19

⁵⁴ <http://www.blackwell-synergy.com/links/doi/10.1046%2Fj.0038-4941.2003.08404016>.

⁵⁵ Salem Ali Al-Salem, The impact of the Internet on Saudi Arabian EFL Females’ Self-imag and Social Attitudes, Yayınlanmamış Doktora tezi, Indiana Üniversitesi, Ağustos, 2005.

ğü olarak yeniden yapılanmıştır. (aile.gov.tr) Kurumun temel misyonu, ekonomik ve sosyal sorunlara yönelik aile odaklı çözüm politikaları üretmektedir.

Bu misyonu çerçevesinde, kurumun aileleri kuşatan İnternet kaynaklı sorunlara yönelik politikalar geliştirme misyonuna sahip olması beklenir. Kurum, aileleri İnternet konusunda bilinçlendirerek sayısal uçurumun giderilmesine yardımcı olabilir.

Kurumun Genel Müdürü ile yapılan yazılı mülakatta şu bulgulara ulaşılmıştır:

1. Kurum, İnterneti kurumun ilgi alanına giren araştırma ve eğitim projeleri kapsamında ele alınacak konular arasında görmektedir. Ancak, İnternet'in bir iletişim aracı olarak aile ve çocuklara etkisi üzerine vurgu yapılmaktadır.

2 Kurumun bugüne kadar yaptığı araştırmalar incelendiğinde, doğrudan İnterneti temel alan çalışmaları bulunmamaktadır. Ancak, yürütülmekte olan Türkiye Aile Yapısı Araştırma kapsamında "İnternet kullanımına" değinileceğine dikkat çekilmektedir.

3. Kuruma yansıyan şikayetler incelendiğinde, ağırlığın televizyon yayınları ile ilgili olduğu vurgulanırken, İnternet'in potansiyel online riskleri konusunda henüz toplumsal duyarlılığının olmadığından söz edilmektedir.

4. Aile kurumu yetkilisi İnternet'in aile ilişkilerine etkileri ve online riskleri konusunda ulusal düzeyde kurumsallaşmanın yanı sıra milletlerarası işbirliklerinde önemli olacağını vurgulamaktadır. Bu görüş, İnternet'in küresel boyutunun önemine işaret etmekte olup, geliştirilecek stratejilerde temel alınması faydalı olabilecek bir açılım olarak değerlendirilebilir.

5.2.3. Alan Araştırmasında Elde Edilen Bulgular

Profil

Ebeveyn gözüyle İnternet'in aile içi ilişkilerde etkileri konusunda yapılan araştırmada 70 kişiden yanıt alınmıştır. Araştırmaya yanıt verenlerin profilleri (yaş, aile içi konumu, eşin çalışma durumu, çocuk sayısı bilgisayar sayısı ve bulunduğu ortam) Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2: Araştırmaya Yanıt Veren Deneklerin Profili

Yaş	F (70)	%(100)
35'ten az	16	23
35-46	48	<u>69</u>
46'dan fazla	4	6
Yanıt Yok	2	2
Aile içi konum	F (70)	%(100)
Anne	22	31
Baba	48	<u>69</u>
Eşin çalışma durumu	F (70)	%(100)
Çalışıyor	42	<u>60</u>
Çalışmıyor	28	40
Çocuk Sayısı	F (70)	%(100)
1 çocuklu	35	<u>50</u>
2 çocuklu	18	26
2'den fazla	17	24
Bilgisayar sayısı	F (70)	%(100)
1 bilgisayar	50	<u>71</u>
2 bilgisayar	14	20
Yanıt yok	6	9

1. Tablo 2 bize araştırmaya yanıt veren deneklerin, ağırlıklı olarak orta yaş grubunda yer aldıklarını, eşlerinin çoğunlukla çalıştığı bir çocukluların ve bir bilgisayara sahip olanların ağırlıklı olduğunu ifade etmektedir.

2. Bilgisayarlar çoğunlukla çocuk odası ve çalışma odasında bulunmaktadır. Uzmanların çocuk odasında İnternete bağlı bilgisayarların olmasının

sakıncalarından söz etmektedir.⁵⁶ Ülkemizde çocuk odasında yaygın bulunan İnternet bağlantısının bu alanda ortaya çıkabilecek olumsuzluklara zemin oluşturacağını söyleyebiliriz.

Ev ortamında İnternete bağlı kalma süresi

Aile bireylerinin ev ortamında İnternete bağlı kalma süresi farklılık göstermektedir. Aile reislerinin %40'ı haftada 5 saatten az, %55'i ise 5 saat ten fazla bağlanmaktadır. Buna karşın eşlerin %60'ı 5 saatten az, %40 'a yakını 5 saatten fazla bağlanmaktadır. Çocuklara gelince çocukların %20 si 5 saaten az bağlanırken %80'e yakını 5 saatten fazla bağlanmaktadır.

İnternet'in Aile İlişkilerine Etkileri

Bu bağlamda, İnternet de, kişisel bağımlılık yaratabilmektedir. Teknolojik bağımlılık, insan-makine etkileşiminde davranışsal bağımlılığa yol açmaktadır.

Aile ortamında gerek ebeveynler gerekse çocuklar evde geçirdikleri zamanın büyük bir bölümünü bilgisayar ve İnternet kullanımına ayırmaktadır. Bu durum, aile içi ilişkilerde bağımlılığa götürmektedir. Eşlerin birbirlerine ve çocuklarına ayırdıkları zamanı azaltmaktadır.

Sosyolog ve uzmanlar, toplumun geleceğini tehdit eden riskler arasında bireyin tecrit olmasını (diğer bireylerle yüzyüze ilişkilerinin giderek azalması) ve sosyal ve insanî özelliklerinin kaybolmasını görmektedir. İnternet aile içinde bireylerin birbirlerine ayırdıkları süreyi etkileyerek aile üyelerinin tecrit olmasına neden olabilmektedir.

⁵⁶ http://www.cox.com/TakeCharge/pr_05_05_23.asp"Cox Communications Announce Results of Parental Internet Monitoring Survey" 21.11.2005 yine aynı konuda bakınız: Sonia Livingston, Families, Schools and Internet , London School of Economics and Political Sciences, 2001, London, http://www.ippr.org.uk/uploadedFiles/research/projects/Digital_Society/child_safety_back_ground.pdf 21.11.2005

Araştırmamızda İnternet'in aile bireylerinin birbirine ayırdığı süreyi nasıl değiştirdiğine yönelik soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde Tablo 3'de verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3: İnternet'in Aile Bireylerinin Birbirlerine Ayırdıkları Sürelere Etkisi %

Ayrılan süre	Yanıt yok	Artırdı	Azalttı	Etkilemedi	Fikrim yok	Toplam
Eşine	3	2	25	65	5	100
Çocuklarına	6	5	25	61	3	100
Çocukların Birbirlerine	38	2	22	32	6	100

Aileler bilgisayar ve İnternet teknolojilerinin çocuklarını geleceğe hazırlamada çok önemli olduklarını düşünmektedirler.⁵⁷(Kaynak, Ferhan) Araştırmamızda İnternet'in aile reislerinin çocuklarını geleceğe hazırlama kapasitelerine etkileri konusunda görüşleri Tablo 4 de verilmiştir.

Tablo 4: İnternet'in Aile Reislerinin Çocukları Geleceğe Hazırlama Kapasitelerine Etkisi (%)

Kapasite	Yanıt yok	Artırdı	Azalttı	Etkilemedi	Fikri yok	Yanıt Yok
Çocuklara Rehberlik Etme	7	33	17	38	5	100
Ahlâkî, Millî, Manevî Değerler Verme	6	15	11	63	5	100
Bilgiye Erişim	6	82	4	6	2	100
Kişisel Gelişim	7	86	4	1	3	100

Tablo 3 ve Tablo 4 ailelerin, evde İnternet kullanımının aile bireylerine ayrılan süreyi ve çocuklara rehberlik etme kapasitesini etkilemediği, buna karşın aile bireylerinin bilgiye erişim ve kişisel gelişim kapasitesini artırdığı konusunda olumlu görüşe sahip olduklarını göstermektedir.

İnternet'in aileye kazandırdığı değerler göz önüne alındığında ailenin eğitim ve kültür düzeyi ile dışarıdaki gelişmelerden haberdar olarak bilinçlenme düzeyinde artış beklentileri olduğunu görmekteyiz. Buna karşın, aile-

⁵⁷ Odabaş, Ferhan, Parents view on Internet, The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET January 2005 ISSN: 1303-6521 Volume 4, Issue 1, Article 5

ler İnterneti henüz e-ticaret aracı olarak kullanmadıkları için maddî refah düzeylerini etkilemediği görüşündedirler. (Tablo 5).

Diğer taraftan, araştırmaya katılan aile reisleri aile içi huzurun, evde İnternet kullanımından etkilenmediğini düşünmekte. Ancak, Tablo 5'den izlendiği gibi huzurun dikkat çekici boyutta azaldığını belirtenlerin oranının huzurun arttığını belirtenlerden fazla olması bize, gelecekte bu görüşün internetin yaygınlaşması ile birlikte değişebileceğini düşündürmektedir.

Tablo 5: İnternet'in Aileye Sağladığı Kazançları (%)

Kazanç	Yanıt yok	Artırdı	Azalttı	Etkilemedi	Fikri yok	Toplam
1-Maddî Refah	12	11	6	68	3	100
2-Eğitim/Kültür düzeyi	8	72	3	14	3	100
3-Bilinçlendirme	7	82	3	6	2	100
4-Aile içi huzur	7	6	20	59	8	100

Aileler evde İnternete bağlı olmanın sağladığı diğer faydaları ise şöyle sıralamışlardır:

- a- Elektronik hizmet/ticaret fırsatı elde etme,
- b- İş takibini kolaylaştırma,
- c- Görüntülü/sesli iletişim kurma,
- d- Çocuğu sinama fırsatı elde etme.

Bu görüşlerden konumuzla doğrudan ilgili olan "çocuğu sinama fırsatı" faydası oldukça dikkat çekici olup üzerinde düşünülmesi gereken bir bulgudur. Aileler acaba İnternet ile çocuklarını değerlendirmede yeni bir araç/ortam mı sağladıklarını düşünüyorlar? Bu görüş bize aileleri çocuklarını yönlendirme işlevini bir tarafa bırakarak "büyük birader" konumuna mı geldiklerini düşündürmektedir. (Kaynak. Big Brother)

Aile İçi İnternet Kullanım Amaçları

Aile bireylerinin İnterneti ağırlıklı olarak hangi amaçlar için kullandıklarına baktığımızda şu bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 6: Aile Bireylerinin İnterneti Kullanım Amaçları

Aile Bireyi	Öncelikli Kullanım Amacı
1- Aile Reisi	1-Haber/Bilgilendirme 2-E-hizmet alma 3-Kişisel gelişim/eğitim
2- Eşi	1-Kişisel Gelişim/Eğitim 2-Bilgilendirme 3-Oyun Eğlence
3- Çocuk	1-Oyun-Eğlence 2-Kişisel Gelişim 3-Haber/Bilgi

Tablo 6'dan izlendiği gibi çocuklar ebeveynlerinden farklı olarak İnterneti daha çok oyun-eğlence amaçlı kullanılmaktadır. Çocukların oyun-eğlence gereksinimlerinin bu dönemlerde yoğun olduğu göz önüne alınırsa bu bulgu, normal olarak karşılanabilir.

İnternet'in hayatımıza girmesi ile birlikte birçok online tehlike ve riskler ortaya çıkmıştır. Bu tehlike ve riskler arasında en yaygın olanları başta pornografik olmak üzere zararlı içerikler, kişisel verilerin çalınmasından doğabilecek riskler ve sorunlar, uzun süreli İnternet kullanımının getireceği bağımlılık ve asosyal kişilik, zamanın büyük bir bölümünü amaçsız sörf yaparak harcama vb. sayılabilir.

Araştırmamıza katılan ailelere bakıldığında online riskleri önem sırasına göre şöyle sıraladıkları görülmektedir:

İnternette uzun süre oyun oynama sonucunda oluşan asosyal kişilik,

Pornografik içerik ve kötü niyetli sanal sohbetten doğacak tehlikeler-riskler,

İnternette amaçsız uzun süre sörf yapmaktan kaynaklanan boşa harcanan zaman- (İnternet bağımlılığı)

Bunlardan birincisi geleceğin toplumunda risk olarak görülen sosyal tecrit'e işaret ederken, pornografik içerik ve kötü niyetli sanal sohbetler doğacak risklerde ailelerin değerlerindeki aşırı mayla birlikte yaşanacak aile erozyonuna dikkat çekmektedir.

İnternette uzun süreli amaçsız sörf yapma ise aile bireylerini İnternet bağımlılığına götürerek bir takım psikolojik fizyolojik ve zihinsel rahatsızlıkları yaşamalarına zemin hazırlayacağını düşündürmektedir.

Bu üç risk unsurunun da dikkatle üzerinde durulması gerekir. Ailelerin bu riskleri yönetmede ve en aza indirmelerine yardımcı olacak sosyal politikaların geliştirilmesine ivedilikle ihtiyaç olduğu açıktır.

İnternet'in Yönetimi, Karşılaşılan Online Riskler ve Farkındalık

Aile bireylerini ve özellikle de çocukları sanal dünyanın risklerinden korumak için sanal dünyadan gelebilecek tehlikeleri bilmek ve gerekli önlemleri alarak bu riskleri yönetme görevi en başta ailelere düşmektedir. Ailelerin bu konularda bilinçlendirilmesi ve bilgilenmesi oldukça önemlidir.

Peki, aileler siber dünyanın risklerinden ne kadar haberdardır? Çocuklarını bu risklerden nasıl koruyacaklarını yeterince biliyorlar mı? Ne tür önlemler alıyor ve uygulayabiliyorlar?

Araştırmada aileler, İnternet'in istenmeyen negatif içerikler ile ilgili aldıkları tedbirleri şöyle sıralamışlardır:

Bilgisayara bağımlı donanım/yazılımlar kullanmak (Bilgisayar kilidi, açılış şifresi, İnternete bağlantı şifresi vb.) (%57)

Aile içinde İnternete bağlanma ilkeleri koymak ve denetlemek (%40).

İnternet Explorer'ın güvenlik sisteminden yararlanarak içerik kısıtlamaya gitmek (%40).

Filtreleme (Family Fitler) ve Pop-up önleyici yazılımlar kullanmak (%34).

Bu bulgular, bize ailelerin İnternet içeriğini yönetmede başta bilgisayar donanım ve yazılımla birlikte gelen koruyucu önlemleri olmak üzere kimi araçsal ve kuralsal önlemleri aldıklarını göstermektedir. Ancak, araştırmaya katılan deneklerin kamuda yönetici ve uzman pozisyonunda çalışanlar olması, bu konulardaki bilinçlenme kapasitelerinin diğer kesimlere göre daha fazla olabileceği gerçeğini göz ardı etmemek gerekir.

Öte yandan, araştırma bu konularda deneyimli ve bilinçli olan bu kesimin ileri filtreleme ve pop up önleyici kullanma düzeyinin düşük olduğu göstermektedir.

Bu bulgular bize ülkemizde her kesimdeki ailelerin bu konularda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesine ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir. Bu amaçla, ailelere İnternet'in riskleri ve yönetimi konularında bilinçlenme programları ve eğitim olanakları sunulmalı ve uygun bedel ve kolaylıkla donanım ve yazılımlara ulaşmalarını sağlayıcı politikalar geliştirilmelidir.

Araştırmada, aileler İnternette yaşadıkları olumsuzluklarla (yasa dışı ve ahlâkî olmayan uygulamalar vb.) karşılaştıklarında başvurdukları mercileri şöyle sıralanmışlardır:

1. Yargı yoluna başvurma (%45),
2. Güvenlik güçlerine başvurma (%30),
3. TBMM'ye Dilekçe, Valilik, Tüketici Derneği (%22).

Araştırmamızda aile sorunlarından sorumlu kuruluş olarak faaliyet gösteren Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü deneklerin en az başvurdukları kurum olarak dikkat çekmektedir. (%3). Buna karşın RTÜK'e Radyo-TV Üst Kurulu başvurun yapanların oranı daha fazladır (%15). Bu bulgular bize ailelerin yaptırım gücü yüksek yargı ve güvenlik kurumlarına gittiklerini gösterirken, yaptırım gücü olmayan daha çok yönlendirme ve bilinçlendirme misyonu olan kurumlara ise yönelmediklerini göstermektedir. Bu noktada halkı, bilinçlendirme ve yönlendirme görevi olan kurumlarla bu-

luşturmanın yollarının ne stratejilerinin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Bundan da önemlisi, ülkemizde toplumu yönlendirme ve bilinçlendirme misyonu üstlenen kurumların (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, okullar gibi) bilgi toplumunun riskleri konusunda çalışmalar yapmalarını hızlandıracak kapasiteye ulaşmalarının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu tür Kurumların vakit geçirmeden İnternet'in aileler üzerine olumsuz etkilerinin toplumda sosyal krizler yaratmasının önüne geçecek stratejilerin belirlenmesine ve uygulanmasına katkıda bulunabilmelerine olanak sağlayacak yapıya ulaşmaları gereklidir.

İnternet'in sosyal alan getirebileceği riskler arasında, kişisel bilgilerin çalınmasından doğacak riskler, pornografik içeriklere yönlendiren sayfalar, programlar, istenmeyen iletiler, pop-up pencereler, banner'lar ve yasal olmayan (terör örgütü, satanism vb.) yönlendirme sayılabilir.

Araştırmada aileler en sık karşılaştıkları online riskler arasında istenmeyen iletiler, pop-up banner'lar ve pornografik içerikle yönlendirilen sayfa ve programlar olduğunu (%48) belirtmişlerdir.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu bildiride, bilgi toplumun temel araçlarından biri konumuna gelen internetin ortaya çıkarttığı online riskler ve tehlikeleri toplumun en temel hücresi konumundaki aile ilişkilerine etkileri tartışmaya açılmıştır. Online riskler bugün internetin toplumsal hayata daha yoğun nüfuz ettiği gelişmiş ülkelerin sorunu gibi görünse de bilgi toplumu olma yolunda mesafe alan her düzeydeki ülkeler için de potansiyel sorunlar olarak durmaktadır. Türkiye bilgi toplumu olma yolunda son yıllarda yürüttüğü eylem planları ile önemli adımlar atmakta ve gerek bireyler gerekse aileler online ortamlarda giderek daha fazla varlık göstermektedir.

Bu çalışmada, ülkemizde devletin ve ailelerin internetin doğurduğu online riskleri algılama ve yönetmede izledikleri yaklaşımlar incelenmiştir. Çalışmada toplumun tüm katmanları için (birey, aile vb.) risk oluşturabilecek internetin ilgili tüm aktörlerin katılımıyla nasıl yönetilmesi gerektiğine yanıt aranmıştır. Geline nokta internet gibi "ele avucu sığıması" zor olan varlığın doğuracağı riskleri tek bir aktörle (çoğu zaman devlet eliyle) yönetilemeyeceği yönündedir. Çözüm, kurumlarıyla beraber başta devlet olmak üzere diğer tüm aktörlerin (aile, ilgili sivil toplum kuruluşları, özel kuruluşlar -bilgi sektörü- ve okul / üniversite) internetin doğurduğu online riskleri yönetmede sorumluluk alması ve katkıda bulunmasıyla olanaklı görünmektedir. Bu bağlamda aktörlerin "ağ yapılanma" (network structure) modeli içinde taraf olmaları sağlanmalıdır. Öte yandan, önerilen bu örgütlenme modelinin sağlıklı işlemesi de tek tek aktörlerin online riskleri algılama ve çözüm üretmeye dönük öğrenme süreçlerini uygulamaları "sosyal yapılanırdırmacı" (social constructive)⁵⁸ kuramına dayalı bir yaklaşımla gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Bu yaklaşım, bizi toplumun tüm bireylerinin online riskleri algılama ve yönetmelerindeki başarısının farklı aktörlerin tek tek kurallar, kısıtlamalar, yasaklar ve sınırlar koymasıyla değil; bireylerin toplum içinde "sosyal etkileşim" (social interaction) yaratarak siber dünyanın gerçeklerini öğrenme sürecini yaşamasıyla olanaklı olabileceği çözüme götürmektedir. Bu önerinin, online risklere çözüm bulmada taraf olan aktörlerin tek tek "big brother" olmasını gereksiz kılacağını söyleyebiliriz.

⁵⁸ Social Constructive yaklaşımın öncüsü, Lev Vygotsky'dir. Vygotsky, toplum, birey ve bunlar arasındaki ilişkide öğrenmenin "sosyal etkileşim, dil, kültür" ile şekillendiğine vurgu yapmaktadır. Kaynak: Vygotsky L.S. (1978) *Mind in Society*, Cambridge, M.A. Harvard University Press). Online: <http://tip.psychology.Org/vygotsky.html>.

KAYNAKLAR

- 2001 Yılı Aile Raporu, (2002) TC, Başbakanlık, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"
- Alexandria, Virginia, (2000) National Center for Missing & Exploited Children,
- Anabel Quan-Haase and Barry Wellman, (2002) How does the Internet Affect Social Capital,, University of Toronto, Forthcoming in Marleen Huysman and Volker Wulf, (Eds.). IT and Social Capital.Draft 4: Tuesday, November 12, 2002
- Atalay, Beşir, (1993) Türk Aile Yapısı Araştırması, Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara
- Aziz, Aysel (1994) 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi, Ankara
- Batmaz Veysel, Aksoy Asu, (1995) T. C Başbakanlık, Aile Araştırma Kurumu, Türkiye'de Televizyon ve Aile, Ankara
- Compton,Michael, (2002) "Internet Delusions", Southern Medical Journal, Jan2003,Vol. 96,Issue1
- B. Wellman&C. Haythornthwaite (Eds.), (2002) Days and nights on the InternetThe impact of a diffusing technology. Oxford
- Convention on Cybercrime, Budapest, 23.11.2001
- Çayboylu, İrfan(2002), 2001 Yılı Aile Raporu, Aile Araştırma Kurumu, Ankara
- Çocuklarımızı İnternetin Zararlarından Nasıl Koruyalım,(2005) İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi Başkanlığı, Ankara
- David Finkelhor, Kimberly, J. Mitchell,and Janis Wolak, (2000). Online Victimization: A Report on the Nation's Youth .Alexandria, Virginia: National Center for Missing&Exploited Children
- Hane Halkı Bilgi Teknolojileri Kullanımı Araştırması, (2005) Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara
- Family Matters, No:65, Winter, 2003 p.22 Australian for the Quantitative Study of Society
- Gumbert, G @ Drucker, S. (1998). The mediated online and offline global Behavioral Scientist, Hampton,
- Hill, E.@ Hawkins, A. (1996). Work and family in the virtual Office Family Relations, 45,293-302.
- İnternet Kurulu, (2002) "Gençlerin İnternet Kullanımı, Çalıştay Raporu, 10 Haziran 2002, <http://kurul.ubak.gov.tr/calistay/20.11.2005>

- John Marshall, (2005) Internet Politics in an Information economy
http://journal.fibreiculture.org/issue1/issue1_marshall.html
- K.@ Wellman, B. (1999). Netville online and offline American Behavioral Scientist, 43,475-493
- Kayany, Joseph, (2000) "Gauging Net's impact on society", GazetteNet Business, Monday, February 28, 2000.
- Kurt Levent, (2005) Tüm Yönleriyle Bilişim Suçları ve TCK'daki Uygulaması, Seçkin Yayınları, Ankara
- Livinston, Sonia (2001) Families, Schools and Internet, London School of Economics and Political Sciences, London
- Manuel Castells and the New Economic Order:Policy Perspectives By Thomas J. Courchene
<http://www.queensu.ca/sociology/networlds/courchene.pdf> 20/11/2005
- Odabaş, Ferhan, Parents view on Internet, The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET January 2005 ISSN: 1303-6521 Volume 4, Issue 1, Article 5
- Odabaşı, H. Ferhan, İnternet ve Çocuk, Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.: 2000-İstanbul, 75 sayfa.
- Online Privacy, (2005) Consumer İnterest Annual, Issue 51, 5.73-74.
- Papert, Samuel (1996). The Connected Family. Atlanta, GA: Longgstreet Pres.
- Postman, Neil, (1994) Çev:Osman Akinhay Televizyon:Öldüren Eğlence, Gösteri Çağında Kamusal Söylem, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Quan-Haase, A., & Wellman, B. (2004). How does the Internet affect social capital? In M. Huysman & V. Wulf (Eds.), Social capital and information technology (pp. 151-176). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Salem Ali Al-Salem, (2005) The impact of the Internet on Saudi Arabian EFL Females' Self-imag and Social Attitudes, Yayınlanmamış Doktora tezi, Indiana Üniversitesi,
- Seounmi, Yaun, (2005) "Tho Relotionship of Familiy Communication Pattens to Teenagers" "Attitudes towards Online Privacy", Consumer İnterest Annual, 2005 Issue 51, 5.73-74.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (2004) Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara
- UNDP Türkiye İnsanî Gelişme Raporu, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, (2004) editör:Gül Sasoy, Ankara
- Wellman, B. (2001). Physical place and cyberspace: The rise of personalized networks. International Urban and Regional Research, 25(2), 227-252

İNTERNET KAYNAKLARI

- http://www.futureofchildren.org/information2826/information_show.htm?doc_id=69826
<http://www.ubak.gov.tr/tr/alt/sector/iletisim.htm,2004yılısonunda454>
<http://www.milligazete.com.tr/index.php?action=show&type=privfiles&topicid=98>
<http://www.istabip.org.tr/hf/hf199.asp>
<http://www.ihd.org.tr/basin/bas20020202.html>
<http://arsiv.aksiyon.com.tr/arsiv/241/pages/dosyalar/dos1.html, 09.04.2004.>
<http://arsiv.aksiyon.com.tr/arsiv/241/pages/dosyalar/dos1.html, 09.04.2004.>
<http://aile.gov.tr/yayinbasili.asp>
<http://aile.gov.tr/yapilacakarastirma.asp>
<http://www.kssgm.gov.tr/yayin1.html>
http://www.pewinternet.org/PPF/r/153/report_display.asp
http://www.cox.com/TakeCharge/pr_05_05_23.asp
<http://www.netSMART.org/safety/statistics.htm>
<http://www.rbc.com/newsroom.>
[http://www.ippr.org.uk/uploadedFiles/research/projects/Digital_Society/child_safety_backgrou
nd.pdf 21.11.2005](http://www.ippr.org.uk/uploadedFiles/research/projects/Digital_Society/child_safety_backgrou
nd.pdf 21.11.2005)
<http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fm2003/fm65/js.pdf>
<http://www.blackwell-synergy.com/links/doi/10.1046%2Fj.0038-4941.2003.08404016.>
<http://www.milliyet.com/2001/02/11/yasam/ayas.html, 29.03.2004.>
<http://www.egitim.com/aile/0652/0652.chat.asp?BID=06, 05.04.2004.>
www.egitim.com/aile/0652/0652.chat.asp?BID=06, 05.04.2004
<http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/95.doc, 25.06.2004>
<http://aile.gov.tr 29.10.2005>
<http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006-08.pdf 30.10.2005>
[www.die.gov.tr, "HaneBilişimAnketi" 16.11.2005](http://www.die.gov.tr,)
<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=22837<16.11.2005TT,>
http://dergi.tbd.org.tr/yazarlar/03062002/isil_kabakci.htm 21.11.2005
<http://www.pewinternet.org/ 24.11.2005>
[http://www.stanford.edu/group/siqss/Press_Release/internetStudy.html\).](http://www.stanford.edu/group/siqss/Press_Release/internetStudy.html).)